

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2015

Simona Jelínková

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Sdružení Poradna pro integraci, z.s. a adaptace cizinců v Ústeckém kraji

Counselling Centr for Integration, z.s. and adaptation of foreigners in

the Ústecký region

Simona Jelínková

Vedoucí práce: PhDr. Monika Mužáková, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika (B 7506)

Studijní obor: Speciální pedagogika

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Sdružení Poradna pro integraci, z.s. a adaptace cizinců v Ústeckém kraji*“ vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 25. června 2015

.....

podpis

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Monice Mužákové, Ph.D. za cenné připomínky, odborné rady a lidský přístup, kterým přispěla k vypracování této práce. Zároveň také sociální pracovníci organizace Poradna pro integraci, z.s. Haně Semerádové za vstřícné jednání a poskytnuté informace.

ANOTACE

Práce se zabývá problematikou cizinců na našem území a s tím spojenou adaptací na nové prostředí. Představuje pojetí integrace cizinců z pohledu speciální pedagogiky, integrační politiku ČR a podporu klíčového partnera v integraci cizinců, tím je nestátní neziskový sektor. Cílem je představit úlohu organizace Poradna pro integraci, z.s. a její intervence vůči cizincům v Ústeckém kraji. Ke sběru dat bylo použito kvalitativního biografického přístupu, jehož součástí je zúčastněné pozorování a narativní rozhovor.

KLÍČOVÁ SLOVA

Migrace, kultura, etnikum, socio-kulturní znevýhodnění, sociální integrace, školní integrace, multikulturalismus, nestátní neziskové organizace

ANNOTATION

The thesis deals with the issue of foreigners in our country and the associated adaptation to a new environment. It represents the concept of integration of foreigners from the view of Special Pedagogy, integration policies of the Czech Republic and support a key partner in the integration of foreigners which is non-governmental sector. The aim is to present the role of the organization Counselling Center for Integration, z.s and its intervention towards foreigners in the Ustecky region. For data collection was used qualitative biography approach, which includes a participant observation and narrative conversations.

KEYWORDS

Migration, culture, ethnicity, social-culture handicap, social integration, school integration, multiculturalism, non-governmental organization.

Obsah

1 Úvod	8
2 Integrace cizinců v pojetí speciální pedagogiky	10
2.1 Sociální integrace cizinců	11
2.2 Školní integrace cizinců	13
3 Integrovaná politika České republiky	18
4 Nestátní neziskové organizace pracující ve prospěch cizinců	23
4.1 Poradna pro integraci, z.s. (PPI)	24
4.2 Realizované projekty Poradny pro integraci, z.s.	28
5 Analýza role organizace Poradna pro integraci, z.s. v životě cizinců v Ústeckém kraji	33
5.1 Cíle, metodologie výzkumného projektu a charakteristika zkoumaného vzorku ..	33
5.1.1 Cíle výzkumného projektu	33
5.1.2 Metodologie výzkumného šetření	33
5.1.3 Charakteristika výzkumného vzorku	36
5.2 Rodina z Pákistánu	36
5.3 Rodina z Kazachstánu	39
5.4 Cizinec z Nigérie	41
5.5 Shrnutí výzkumu a vyhodnocení výsledků	43
6 Závěr	46
7 Seznam použitých informačních zdrojů	50
8 Seznam zkratk	53
9 Seznam příloh	54

1 Úvod

Tématem mé bakalářské práce je představit aktivity nestátní neziskové organizace Poradna pro integraci, z.s. se sídlem v Praze a Ústí nad Labem v oblasti integrace cizinců žijících v Ústeckém kraji a ukázat, jak se podílí na jejich úspěšné adaptaci v novém prostředí.

Migrace lidí je proces s hlubokou historií, v podstatě ve většině případech, spojená motivem užít se, zlepšit si životní úroveň, v horších případech je to útěk z obav o svou existenci, své zdraví a rodinu. 21. století můžeme označit jako období hospodářské, politické a kulturní globalizace, kdy Česká republika jako členský stát Evropské unie přijala její základní filozofii, a to začleňování imigrantů a budování pozitivních vztahů mezi komunitami, budování multikulturní společnosti. Zásadní úlohu v procesu integrace zastává vláda prostřednictvím svých legislativních opatření ve všech oblastech života, ale nesmíme zapomínat, že právě budování pozitivních vztahů není záležitostí pouze imigrantů a menšin, ale celé společnosti. S procesem evropské a mezinárodní společenské integrace úzce souvisí téma socio-kulturní znevýhodnění, kterým se, mimo jiné, zabývají vědní prosociálně zaměřené obory, jako je sociologie, psychologie, apod. Ve všech pádech je pak termín integrace skloňován i v oboru speciální pedagogika. Často jsou migranti zneužíváni, pracují za nesrovnatelných mzdových podmínek než domácí populace, na místech s minimální sociální ochranou. Jsou to lidé jako my, odlišují se svou kulturou, rasou, náboženstvím.

Hlavní bariérou v adaptaci na nové prostředí je jazykový handicap. Brání v komunikaci, v uspokojování existencionálních potřeb, v navazování sociálních vztahů. Měli bychom dospět k názoru, že migrace je jev přirozený a neodvratitelný, byla, je a bude, a je tedy i v našem zájmu najít vhodnou cestu ke společnému soužití. Je třeba vzít v úvahu, že každá kultura se odlišuje svými normami, vzorci chování a hodnotovým systémem. Proto je tak důležitá informovanost a vzájemné poznávání, tolerance k případným neočekávaným projevům. V kolizních situacích je třeba projevit vůli komunikace a snahy o porozumění, aby se cizinec necítil zavrhaný, odmítnutý, neuzavíral se před svým okolím. Docházelo by tak k opačnému jevu integrace, tedy k marginalizaci a exkluzi. Integrace je proces, který se neustále mění, je to proces učení se navzájem, vyústit by měl v nekonfliktní soužití nás všech. Začleňování socio-kulturně

znevýhodněných jedinců je snad každodenním ústředním tématem naplňující naše média i tisk, je každodenní součástí nás všech.

Bakalářská práce je členěna do čtyř kapitol. První vymezuje pojem integrace v pojetí speciální pedagogiky, kde cílovou skupinou jsou znevýhodnění cizinci, druhá se zabývá integrační politikou České republiky, třetí pak představuje samotné aktivity nestátní neziskové organizace Poradna pro integraci, z.s. V těchto kapitolách je čerpáno z odborné literatury a legislativních dokumentů. Čtvrtá, empirická část, prezentuje formou narativní biografie data nashromážděná strukturovanými i volnými rozhovory s cizinci a pracovníky organizace.

Cílem bakalářské práce je pomocí životních historií ukázat, jakou mají cizinci motivaci k odchodu ze své rodné země, jaké mají představy o nás, jak se v nové životní situaci adaptují. Dále je cílem ukázat, jak se tato organizace konkrétně v Ústeckém kraji podílela na podpoře cizinců v jejich integraci a snížení jejich socio-kulturního znevýhodnění.

2 Integrace cizinců v pojetí speciální pedagogiky

Cizinci, kteří přichází na naše území s cílem dočasného nebo trvalého usídlení, se odlišují svou kulturou, náboženstvím, rasou i jazykem. Jejich příchodem vzniká v majoritní společnosti skupina, která se stává, ať jen na přechodnou dobu, nedílnou součástí naší společnosti. Socio-kulturní znevýhodnění cizinců je dáno nejen jejich odlišností, ale i přístupem majoritní společnosti, její vyspělostí v toleranci k odlišnostem a v respektování individuality. Speciální pedagogika jako jeden z prosociálních oborů se může stát oborem, který by měl podpořit jejich adaptaci na nové podmínky a usnadnit jim život mezi námi. Prvotním znevýhodněním je jazyková bariéra, která člověku brání v komunikaci, ve vyjádření vlastních potřeb, v navázání kontaktu se společností, do které přichází zejména s nadějí lepších životních podmínek. Jazykové znevýhodnění se projevuje v celém procesu socializace jedince, nastupuje omezení v poznávacích procesech, v přístupu k informacím, nalezení svého místa v novém sociálním prostředí, možnosti seberealizace. Východiskem je dlouhodobá systematická intervence a pomoc v různých oblastech života (vzdělávání, zaměstnání, volný čas, bydlení), kombinace sociální, psychologické a speciálně pedagogické péče. Nedílnou součástí je i působení na většinovou společnost, zajistit náležitou informovanost, zabránit tak vzniku předsudků, a prosociální výchova [Slowík, J., 2007, Hadj-Mousová, Z., 2000].

Paradigmatem speciální pedagogiky je pochopení specifických potřeb znevýhodněného jedince a nalezení odpovídajícího přístupu k zajištění jeho maximálního životního standardu a jeho sociálního začlenění [Květoňová-Švecová, L., 2007]. Jedním z těchto přístupů poskytnout náležitou podporu cizincům v procesu jejich adaptace na nové prostředí je sociální integrace, kam řadíme i integraci školní.

Pojem integrace se u nás začíná intenzivně objevovat po listopadu 1989, který přinesl společensko-politické změny a zejména posun v názorech na život lidí s postižením, jejich vzdělávání a soužití s intaktní společností. Je to proces, který se neustále obměňuje, doplňuje, pozměňuje v souladu s novými poznatky. Souvisí s vyrovnáváním příležitostí, jde o vztah majority (intaktní populace) a minority (lidí s postižením). Integrace je tak jednak stavem (daného jevu), ale především i procesem začlenění do dané společnosti a zároveň naším postojem, jak my sami jsme schopni tento žádoucí

proces přirozeně akceptovat a identifikovat se s ním. „Tento proces úzce souvisí s vývojem a zráním naší vlastní osobnosti, tedy s její integritou.” [Jankovský, 2006, s. 87]. „Integrace zahrnuje nejen přizpůsobení imigrantů a menšin, nýbrž také reakce a přizpůsobení celé společnosti“ [Niessen, J., 2000, s. 29]. Vstupem České republiky do Evropské unie v roce 2004 se integrace cizinců stává jedním z hlavních témat naší migrační politiky, a to ve směru vytvoření pozitivního a fungujícího multikulturního prostředí, které umožní soužití domácí populace i cizinců. V Terminologickém slovníku Ministerstva vnitra ČR se hovoří o „integraci cizinců jako o procesu postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. Jedná se o komplexní jev, který je přirozeným důsledkem migrace a který má své politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty“ [MV ČR, 2014, on line]. Myšlenka vytvoření a fungování multikulturní společnosti se pak promítá do našich legislativních opatření. Na procesu integrace cizinců se podílí stát ve spolupráci s neziskovým sektorem, sám cizinec a i my, majoritní část společnosti.

2.1 Sociální integrace cizinců

Sociální integrace je přirozeným procesem v životě každého člověka, kdy se díky rovným možnostem začleňuje do společnosti, socializuje se. Cizinci, kteří se vyznačují výraznou odlišností od většinové společnosti, jsou pak ve svých možnostech omezeni. Migrace lidí je také přirozený jev, kterému se nevyhneme. Je tedy v zájmu celé společnosti, i vzhledem k evropské myšlence multikulturalismu, naučit se společnému nekonfliktnímu soužití. Multikulturalismus tvrdí, že lidé s rozdílnými kořeny mohou žít pospolu a učit se pochopit odlišnosti druhých, mohou a měli by se bez předsudků nebo iluzí dívat přes hranice rasy, jazyka, rodu a věku [Hugues, R. in Barša, P., 1999]. Sociální integrace je tak oboustranný proces, který přináší požadavky na obě strany, jak na hostitelskou zemi, tak na imigranty. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách definuje sociální začleňování jako „proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný“ [MPSV, 2015, on line]. Úspěšnost pak závisí na vyrovnání se s odlišnostmi přistěhovalců, vytvoření podmínek

pro jejich adaptaci na nové prostředí a naopak vyžaduje jejich zájem a aktivní přístup. Výsledkem by tedy mělo být společné soužití za respektování odlišností a jejich kulturní a náboženské identity [Rákoczyová, M., Pořízková, H., 2009].

Bosswick a Heckmann rozlišují čtyři dimenze sociální integrace [Rákoczyková, M., Pořízková, H., 2009]:

- *strukturální* – získání práva a přístupu ke klíčovým institucím
- *kulturní* – získání znalostí a kompetencí přijímající společnosti
- *interaktivní* – přijetí a začlenění do primárních vztahů přijímající společnosti
- *identifikační* – výsledkem je pocit sounáležitosti a identifikace s přijímajícími skupinami.

Strukturální dimenze – prvotní podmínkou je získání pobytového statutu cizince. Cizinci na území mohou pobývat dočasně nebo trvale, podmínky pobytu pak řeší zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců a zákon č. 325/1999 Sb., o azylu. Nejvíce se k našemu sociálnímu a ekonomickému postavení blíží statut trvalého pobytu, který poskytuje cizincům prakticky totožné podmínky jako občanům ČR. Nejvyšším možným stupněm integrace je pak získání českého státního občanství. Dalším faktorem, který ovlivňuje míru integrace, je uplatnění na trhu práce, což přináší ekonomickou samostatnost. V tomto směru je třeba se vyvarovat jevům, jako je rozlišování práce pro cizince, která má nižší kvalitu, horší pracovní i mzdové podmínky. S příjmy pak souvisí i bytové podmínky imigrantů. Významným činitelem je přístup ke vzdělání, které přináší nejen potřebné jazykové kompetence, přípravu na budoucí pracovní uplatnění a seberealizaci, ale i navázání nových sociálních vztahů.

Kulturní dimenze – v zásadě se jedná o vzájemné poznání kulturních hodnot, norem a vzorců chování. Cílem je, aby si cizinec osvojil roli respektovanou danou společností a jeho chování se stalo předvídatelné. Je třeba umožnit cizincům zachování jejich identity a akceptovat nové kulturní prvky. Důležitou podmínkou je odstranění jazykové bariéry k usnadnění tohoto procesu. (Pozn. Z výzkumu veřejného mínění vyplynulo, že v ČR stále převládá asimilační přístup k cizincům, kteří by se měli co nejvíce přizpůsobit našim zvyklostem. [CVVM, 2010]).

Interaktivní dimenze – po příchodu na nové území migranti preferují styky pouze v rámci svých etnických enkláv, což je sice chrání před sociální izolací, ale zároveň tak

brání jejich integraci. Důležité je tedy umožnit vybudování si sítě sociálních vztahů formálních (přátelé, sousedé) i intimních (příkladem jsou smíšená manželství). I zde platí oboustrannost integračního procesu, který vznáší požadavky i na majoritní část společnosti. Je třeba se před cizinci neuzavírat, dostatečnou informovaností veřejnosti eliminovat její negativní postoje a zabránit tak předsudkům. V postojích majoritní společnosti vůči cizincům se odráží i aktuální ekonomická situace v zemi. V době prosperity stoupají i kladné postoje k cizincům a opačně [Drbohlav, D., Hirt, T., 2010]. Mezi českou veřejností převládá názor, že přítomnost cizinců je problém spíše na celorepublikové úrovni (60%), kdežto v místě bydliště je díky vlastní zkušenosti jako problém označila pouze čtvrtina respondentů (24%) [CVVM, 2014].

Identifikační dimenze – tato dimenze má psychologický rozměr, který spočívá ve ztotožnění se cizince s novým sociálním prostředím. Příkladem může být tzv. národní hrdost nebo pocit „my“ ve vztahu ke skupině. Nejde o popření původní identity, ale o její doplnění o nové prvky.

2.2 Školní integrace cizinců

Škola jako další sociální prostředí, které ovlivňuje úroveň integrace cizince, má výchovně-vzdělávací charakter. Neslouží tedy jen k předávání nových poznatků a schopnosti je aplikovat v praxi, ale je to prostředí, které učí poznávat sám sebe, porozumět ostatním, toleranci, učí jedince žít mezi ostatními, stanovit si priority a být odpovědný za svá rozhodnutí. Česká republika jako člen EU považuje vzdělání jako jedno ze základních lidských práv, které musí být umožněno všem lidem bez rozdílu. Tato myšlenka byla přenesena do nejdůležitějšího dokumentu české vzdělávací politiky, do Národního programu rozvoje vzdělávání v ČR – Bílá kniha v roce 2001. K naplnění cílů tohoto dokumentu bylo třeba přijmout i nový zákon upravující české vzdělávání, a to zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen školský zákon). Mezi hlavní cíle dokumentu patří zkráceně:

- „multikulturní výchova na základě poskytování informací o všech menšinách, zejména romské, židovské a německé, jejich osudech a kultuře, utváří vztahy porozumění a sounáležitosti s nimi,

- vychovávat k partnerství, spolupráci a solidaritě znamená usilovat o život bez konfliktů a negativních postojů ve společenství různých národů, jazyků, menšin a kultur, být schopen respektovat i značné odlišnosti mezi lidmi a kulturami dnešního světa“ [Bílá kniha, 2001, s. 14-15].

Školský zákon pak upravuje vzdělávání národnostních menšin, kterým umožňuje za splnění určitého počtu dětí výuku v mateřském jazyce ve třídách zřízených při školských zařízeních již od předškolního stupně, tzv. *skupinová integrace*. Tento koncept by měl přispět k udržení a rozvoji vazeb s domovskou zemí, projevit zájem o menšiny a jejich kulturu a děti minorit přivést k učení se jazyku majority, podpořit tak jejich multilingvní vývoj.

Cizince pobývající na území v souladu se zákonem č. 325/1999 Sb., o azylu považuje Školský zákon za děti se sociálním znevýhodněním, se speciálně vzdělávacími potřebami. Dle souvisejících vyhlášek MŠMT jim dále umožňuje využití podpůrných opatření, kterými jsou např. vzdělávání dle individuálního vzdělávacího plánu a zřízení funkce asistenta pedagoga, využití poradenských služeb speciálně pedagogických center a pedagogicko-psychologických poraden.

V naší praxi však počet cizinců přijatých do školy nesplňuje zákonem stanovené počty, cizinci jsou tedy individuálně zařazeni do škol běžného vzdělávacího typu, tzv. *individuální integrace*. Integrace cizince do školního kolektivu klade vysoké nároky na pedagoga. Od něj se pak vyžaduje navázání pozitivního vztahu s dítětem, profesionální jednání, kde základním předpokladem je nevnímat odlišnost způsobenou příslušností k jiné kultuře jako deficit. K úspěšnému navázání vztahu s dítětem a pochopení kulturní odlišnosti je třeba úzké spolupráce s rodinou, zjištění jejich jazykové vybavenosti a jejich postojů ke vzdělávání. Přínosem je sám bilingvní pedagog nebo pedagog ovládající cizí jazyky. Dalším činitelem v procesu integrace je i příprava třídního kolektivu, který by k cizinci měl přistupovat otevřeně, respektovat jeho odlišnost a vytvářet tak pozitivní klima pro spolupráci. Je třeba pochopit, že poznávání jiných kultur může být obohacením pro nás samotné.

Průcha (2011) uvádí, že multikulturní výchova se provádí díky vzdělávacím programům ve školách, mimo školu, osvěta je realizována médii, přichází i politická opatření. „Jsou

s ní spojovány velké naděje, i značné finanční prostředky, ale její skutečný efekt není spolehlivě prokázán“ [Průcha, J., 2011, s. 15].

Multikulturní výchova pomáhá získat znalosti o různých etnických a kulturních skupinách, učí komunikaci s nimi, rozpoznávat projevy rasové nesnášenlivosti a xenofobie, pomáhá osvojit si základní termíny jako je kultura, etnikum, diskriminace, identita, netolerance apod. Učí vnímat odlišnosti jako přínos a obohacení, ne jako zdroj konfliktu, ovlivňuje jednání a utváření hodnotového systému žáků, učí aktivně se podílet na utváření vzájemných vztahů [Průcha, J., 2011]. Tyto principy mají podpořit interkulturní dialog, rovnoprávnost a posílit toleranci a empatii vůči jiným kulturám. Ve výuce jsou uplatňovány metody *kooperativního učení*, *projektového vyučování* a *hry*. Kooperativní učení je učení se práce v týmu, kterým si žáci osvojí principy spolupráce, uvědomí si vlastní význam pro kolektiv, rozvíjí si tak sociální kompetence. Toto vyučování vede k větší soudržnosti kolektivu, přispívá k pozitivnímu klimatu, prohloubení a upevnění vzájemných vztahů, je přípravou pro projektovou výuku. Velký důraz je kladen na závěrečné sebehodnocení žáků. Hra je potom volnější formou učení, která však vysoce motivuje. Využívá se tzv. simulační hry, rolové hry, hry s počítačem nebo dramatické výchovy. Těchto principů se využívá zejména v předmětech občanská výchova, zeměpis, dějepis, ale i český jazyk a výuka cizího jazyka. Ministerstvo pak poskytuje upravené didaktické pomůcky, metodické postupy a podporuje další vzdělávání pedagogů k získání interkulturních kompetencí.

Negativním prvkem v procesu úspěšné integrace je jazykové znevýhodnění. Pro optimální vývoj žáka-cizince je třeba dobře znát jazykovou praxi v rodině a plně respektovat představy rodičů o osvojení si dalšího jazyka. Ztrátou mateřského jazyka by tak dítě mohlo ztratit schopnost komunikace s vlastní rodinou, svou minoritou, a ohrozit tak jeho citový vývoj. Je nutné mít stále na paměti, že děti komunikační úrovně dosáhnou po půl roce až dvou letech, odbornějších termínů užívají až po pěti letech, proto bychom neměli mít přehnané nároky na výsledky těchto žáků a důkladně rozplánovat jazykovou podporu i učení ostatních předmětů. Někdy žáci prožívají „tiché období“, kdy se ostýchají mluvit v neznámém prostředí neznámým jazykem. Na rychlosti osvojování cizího jazyka mají vliv i činitelé jako je rodinné zázemí, jazykové nadání, případné poruchy učení, které mohou osvojování nového jazyka značně komplikovat.

V dnešní době na území vyrůstá tzv. druhá generace cizinců a je vhodnou praxí zařazovat své děti již do předškolního zařízení, kde si dítě přirozeným a nenásilným způsobem osvojí základy češtiny. Tím přichází dítě dostatečně vybaveno k přijetí a zvládnutí výuky v základní škole. Pokud tomu tak není, jedním z podpůrných opatření je zavedení přípravné a doplňkové výuky češtiny jako cizího jazyka. Během této výuky si děti neosvojují jen gramatická pravidla českého jazyka, ale učí se využívat mluvenou řeč v praktických modelových situacích, čímž si přirozeným způsobem rozšiřují slovní zásobu. Tyto kurzy češtiny jsou financovány MŠMT a realizovány jsou ve spolupráci s nestátním neziskovým sektorem. Úlohou školy je však udržet optimální bilingvní vývoj dítěte. Podle současných trendů je přínosná znalost a praktické využití světových jazyků pro další osobnostní růst a úspěšné budoucí profesní uplatnění [Bartoňová, M., 2004, Hájková, V., Strnadová, I., 2010].

Děti cizinců, kteří přijdou na území, jsou integrováni do běžných tříd, ale kvůli jazykové bariéře je doporučeno zařadit dítě o jeden rok níž, než ve kterém se vzdělával v domovské zemi. To poskytne žákovi seznámit se s kolektivem a jazykem v každodenním životě. Z praxe se osvědčila individuální integrace, která díky tomu, že je žák-cizinec ve třídě jediný, motivuje k osvojení si základů češtiny. Pro prvotní komunikaci mezi učitelem a žákem lze využít i komunikace ve zprostředkovaném jazyce (např. angličtina). To může přinést i pozitivní obraz jeho samotného v kolektivu. Co se týče klasifikace a hodnocení, je možné v prvním pololetí od ní upustit nebo využít možnosti slovního hodnocení [Průcha, J., 2011].

Dalším významným podpůrným opatřením je zřízení funkce asistenta pedagoga. U dětí-cizinců se jejich podpora osvědčila při samotné výuce českého jazyka a ostatních předmětů, mohou fungovat i jako prostředníci mezi rodinou a školou. Výhodou jsou vícejazyční asistenti nebo asistenti s vlastní migrační zkušeností, což může díky pochopení celé problematiky snáze pomoci snížit kulturní a jazykovou bariéru.

Je známo, že výše uvedené principy ještě dnes v praxi naráží na mnohá úskalí. Vše, co se píše o integraci a multikulturní výchově je ušlechtilé z pohledu teoretického, praxe však vyžaduje mnohem víc. Jsou zde kladeny stále větší požadavky na pedagogy, kteří nejsou mnohdy vybaveni kompetencemi interkulturní pedagogiky. Průcha (2006) vidí interkulturní kompetence jako „způsobitost jedince začleňovat ve vlastním jednání a

komunikaci respekt k hodnotám a kulturním standardům příslušníků jiných národů, etnik, ras [Průcha, J., 2006, s. 102]. Jde tedy o změnu vlastních postojů a myšlení pedagoga, o zvnitřnění všech těchto principů. Ve výuce pak pedagogové dále naráží na postoje a názory žáků, které získali buď vlastní zkušeností, nebo v rodině. Multikulturní výchova je založena především kognitivně, kdežto postoje, stereotypy a předsudky na emocích. Pokud má žák vlastní zkušenost umocněnou výchovou v rodině nebo postoji svého blízkého okolí, je těžké působit na tyto žáky a požadovat změnu. Bylo zjištěno, že čím vyšší jsou multikulturní znalosti, tím pozitivnější vztahy si k cizincům utváříme. Jde o dlouhodobý proces, vyžadující aktivní účast všech zúčastněných stran, pedagogů, žáků, rodičů, vzhledem k tomu, že migrace a s tím spojené soužití více kultur je proces přirozený a nezastavitelný [Průcha, J., 2011].

Školní integrace je významnou složkou sociální integrace cizince, jejíž úspěšné zvládnutí mu otevírá cestu k dalšímu rozvoji, uspokojování svých potřeb a představ o svém životě. Závisí však na mnoha faktorech. Na jeho osobnostních charakteristikách, na intelektových schopnostech, na ochotě aktivně se podílet na procesu integrace. Dále jsou to faktory přicházející ze strany majoritní společnosti, tedy přijetí a akceptace jeho odlišnosti, ochota poskytnout mu náležitou podporu. Ve školním prostředí jde zejména o vybudování pozitivního třídního klimatu a profesní připravenost pedagogů v oblasti multikulturní výchovy. Za tímto účelem se na některých pedagogických fakultách zařadil předmět k získání interkulturních kompetencí, dále mohou pedagogové využít různých kurzů a školení pořádaných MŠMT nebo neziskovými organizacemi. Další podporou k získání těchto kompetencí ze strany ministerstva jsou didaktické pomůcky s multikulturní tematikou, které mohou využívat ve výuce průřezových témat některých předmětů a zpracovaná metodická doporučení pro práci s žáky-cizinci.

3 Integrační politika České republiky

Integrační politika ČR je nedílnou součástí legální migrační politiky České republiky a každoročně reaguje na migrační situaci u nás. Cílem není jen podpora legálně pobývajících cizinců v jejich integraci, ale i preventivní působení proti sociální izolaci, vytváření uzavřených komunit migrantů a sociálnímu vyloučení. Výsledkem by měla být sociální soudržnost a nekonfliktní soužití všech obyvatel země.

Mareš (2004) zmiňuje tři modely integrace:

- *asimilace*, inspirovaná integrační politikou Francie, která předpokládá začlenění minority a oproštění se od kulturních, jazykových a sociálních odlišností; přináší ztrátu etnické identity, od státu není požadována prakticky žádná aktivita v oblasti právní, sociální, zdravotní ani vzdělávací
- *přechodná diferencovaná korporace* uplatňovaná v Německu předpokládá omezení styku minority s majoritou, zamezení tak konfliktu, jakási segregace, stát financuje paralelní vznik vzdělávacích, kulturních a zdravotních institucí
- kanadský model *multikulturalismu* uznává rovnost etnických skupin, předpokládá aktivní účast všech činitelů na společenském dění a zachování socio-kulturní etnické identity.

Ze všech modelů ve světě uplatňovaných nelze zvolit ideální, všude přinesly integrační politiky problémy, nesrovnalosti, konflikty. Vše se neustále vyvíjí a reaguje na aktuální situaci v členských zemích EU [Mareš, M., 2004].

Počátky integrační politiky ČR spadají do 90. let minulého století a jsou spojovány zejména s uprchlickou problematikou. Nárůstem příchodu cizinců na naše území se okruh zájmových osob rozšířil na všechny cizince, pobývajících na území legálně nepřetržitě minimálně jeden rok. Po vstupu ČR do Evropské unie a poté začlenění do Schengenského prostoru se cílovou skupinou stávají cizinci podléhající azylovému řízení a cizinci ze třetích zemí, jelikož příslušníci členských států EU podléhají ve všech oblastech života zvláštním legislativním opatřením, která jim usnadňují jak získání pobytového povolení, tak mají volnější přístup k zaměstnání, podnikání, zdravotnímu a sociálnímu pojištění apod. Od 90. let minulého století se počet usídlených cizinců na území zvýšil ze 78 tisíc na 441 tisíc a skladbou patří mezi nejpočetněji zastoupené státní příslušnosti Ukrajina (105 tisíc), Slovensko (90 tisíc), Vietnam (57 tisíc) a Rusko (38

tisíc) [Drbohlav, D., Hirt, T., 2010]. Integrační politika ČR si klade za cíl legislativně regulovat počet imigrantů a chránit naše kulturní dědictví a životní hodnoty [Průcha, J., 2011].

Koordinací spolupráce všech činitelů je pověřeno Ministerstvo vnitra ČR, které vydává každoročně zprávy o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území ČR. Dalšími významnými resorty jsou MPSV, MŠMT, MPO, MZD, MMR, MK a nestátní neziskový sektor, který se stal, díky svým zkušenostem z přímého kontaktu s cizinci, klíčovým partnerem ministerstev v otázkách realizace integračních aktivit. Integrační politika je realizována podle vládního dokumentu „Konceptce integrace cizinců“ z roku 2000, která vychází ze „Zásad konceptce integrace cizinců na území ČR“ z roku 1999. Tato konceptce byla aktualizována a k dnešnímu dni platí „Konceptce integrace cizinců na území ČR – Společné soužití“ z roku 2013. Cílovou skupinou této konceptce jsou cizinci ze třetích zemí, tedy nečlenských států EU. Další skupinou cizinců na území jsou cizinci pobývající na základě zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, kterým jsou určena specifická opatření v integraci stanovená ve „Státním integračním programu“.

Prioritami integračního programu jsou:

- znalost českého jazyka cizinci – zaměření se na migranty a jejich děti, zavedení certifikovaného osvědčení o znalosti českého jazyka, potřebného k získání trvalého pobytu
- ekonomická soběstačnost cizince a snižování administrativní zátěže spojené s jejich účastí na trhu práce
- orientace cizince ve společnosti – poskytnutí informací o majoritní společnosti, o jejích hodnotách a institucích
- vzájemné vztahy cizinců a majoritní společnosti a zvyšovat povědomí o přítomnosti migrantů v České republice [Drbohlav, D., Hirt, T., 2010].

Integrační aktivity a opatření jednotlivých resortů:

- Ministerstvo vnitra ČR se zaměřuje zejména na informovanost cizinců a majoritní společnosti, podporuje mezikulturní dialog, pořádá semináře pro pracovníky státní správy ke zvyšování jejich interkulturních kompetencí. Důležité je působení ministerstva také na regionální a lokální úrovni. Jedním z důležitých počínů bylo založení „Center na podporu integrace cizinců“ na krajské úrovni. Tato centra pracují na bázi projektů financovaných částečně z prostředků Evropského fondu pro integraci příslušníků třetích zemí (EIF). Poskytují informační a poradenské služby, nabízí jazykové a socio-kulturní kurzy [Drbohlav, D., Hirt, T., 2010]. Pro rozšíření informovanosti cizinců byly zpřístupněny imigrační portál MV ČR (www.imigracniportal.cz), informační linka pro cizince a informační letáky v několika jazykových mutacích. Informace mají sloužit cizincům k získání přehledu o jejich právech a povinnostech vyplývajících z právních norem upravujících legální pobyt na území a podporovat tak jejich samostatnost. Dále mají cizinci možnost využít poradenských služeb poskytovaných v rámci projektu asistence dlouhodobě pobývajícím rezidentům, a to přímo na pracovištích odborů azylové a migrační politiky. Důležitá je ale i informovanost majoritní společnosti, kdy ministerstvo podporuje akce k vzájemnému poznávání a navazování vztahů s cizinci za účelem potlačení xenofobních postojů a předsudků vůči nim [Zpráva MV ČR, 2014]. Vrcholem integrace cizince v hostitelské zemi je získání jejího státního občanství. Udělení státního občanství má své podmínky, těmi stěžejními jsou 5 let nepřetržitého trvalého pobytu cizince ze třetích zemí, občan EU jen 3 roky, nebo nepřetržitý jakýkoli pobyt v délce 10 let. Cizinec musí na území pobývat legálně, musí prokázat znalost českého jazyka formou certifikované zkoušky, znalost ústavního systému České republiky a základní orientaci v kulturně-společenských, zeměpisných a historických realitách České republiky, trestní záchovalost. Za tímto účelem ministerstvo ve spolupráci s MŠMT realizují zkoušky z českého jazyka. Usnadněním procesu získání státního občanství ČR je možnost ponechat si svou původní státní příslušnost, což celý proces velmi urychluje. „Státní integrační program“ určený pro cizince pobývajících na území na základě zákona o azylu nabízí pomoc v oblasti

bydlení, bezplatné výuky českého jazyka a uplatnění na trhu práce. V oblasti bydlení poskytuje dočasné ubytování v integračních azylových střediscích ministerstva provozovaných Správou uprchlických zařízení MV ČR (Jaroměř-Josefov, Ústí nad Labem-Předlice, Česká Lípa a Brno-Židenice) a poté za finanční podpory státu mají možnost získat nájemní byt nebo příspěvek na úhradu nájemného či pobytu v zařízení sociálních služeb. I zde se na podpoře těchto cizinců významně podílí nestátní neziskový sektor [Zpráva MV ČR, 2014].

- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR je administrátorem webových stránek www.cizinci.cz, na kterých je možno nalézt ucelený přehled cizinecké problematiky, potřebné dokumenty a kontakty, dále organizuje rekvalifikační kurzy dle aktuální situace na trhu práce spolu s kurzy českého jazyka. V rámci projektů na podporu integrace vytvořilo novou pracovní kvalifikaci interkulturní pracovník, který mimo jiné zajišťuje formou asistence komunikaci mezi cizinci a veřejnými institucemi (včetně tlumočení), napomáhá k překonání jazykové a socio-kulturní bariéry, zprostředkovává kontakt mezi cizinci a majoritní společností k odbourání předsudků a negativních postojů. Dalšími činnostmi v oblasti podpory jsou projekty umožňující prevenci sociálního vyloučení, sociálně-patologických jevů a kriminality.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR – ze závěrečných statistik lze vyvodit pozitivní výsledek stále se zvyšujícího počtu integrovaných dětí do předškolních zařízení, kde je dětem věnována zvýšená pozornost ve výuce českého jazyka, správné výslovnosti a řečové výchově. Dětem cizinců je pak umožněno vzdělávání v přípravných třídách základních škol a v přípravném stupni základních škol speciálních. Do běžného typu škol všech stupňů jsou děti cizinců integrováni dle Školského zákona za využití podpůrných opatření, jako je funkce asistenta pedagoga a individuální vzdělávací plán. V roce 2013 bylo v mateřských školách integrováno asi 6 tisíc dětí, v základních školách 15 tisíc žáků, ve středních školách 9 tisíc studentů a na vysokých školách celkem asi 40 tisíc studentů. Dále ministerstvo ve spolupráci s Národním ústavem pro vzdělávání zajišťuje realizaci certifikovaných zkoušek z českého jazyka potřebných k povolení trvalého pobytu nebo získání státního občanství ČR, a to

jejich organizací, metodickou přípravou a návrhy výukových materiálů. Z metodických materiálů bych uvedla standardizovaný diagnostický test ke stanovení řečových dovedností dětí-cizinců, který může být jedním z podkladů k vytvoření IVP. Dále dotuje programy na podporu integrace dětí cizinců ze třetích států při mimoškolních aktivitách a interkulturní výchovu. Ministerstvo umožňuje v akreditovaných seminářích další vzdělávání pedagogických pracovníků např. v programech čeština pro pedagogy-cizince a zvyšování interkulturních kompetencí pedagogů [Zpráva MV ČR, 2014].

Jak již bylo uvedeno, migrace je přirozený a neodvratitelný proces. Integrační politika České republiky se posunula od represivních opatření k liberálnímu postoji. Ten byl vyvolán zejména členstvím v EU a programy sociálního začleňování, které mají za cíl nekonfliktní soužití cizinců v majoritní společnosti. V současnosti jde o velmi ožehavé téma vzhledem k narůstajícímu počtu uprchlíků v členských státech EU a je zřejmé, že naplnění myšlenky o multikulturní Evropě jsou prozatím velmi idealistické, těžko dosažitelné a nelze dnes odhadnout, kam bude politika EU směřovat. Členstvím v EU jsme se zavázali implementovat evropské směrnice do naší národní legislativy. Stěžejními právními normami ČR jsou Ústava ČR a Listina základních práv a svobod, které nám mají zajistit nejen zachování lidské důstojnosti, svobody a rovnoprávnosti, ale také naší bezpečnost.

4 Nestátní neziskové organizace pracující ve prospěch cizinců

Nestátní neziskové organizace (dále jen NNO) tvoří základ občanské společnosti. Zabývají se veřejně prospěšnou činností a jejich zřizovatelem jsou soukromé fyzické nebo právnické osoby. Mají dobrovolný charakter, svobodný výběr svých cílů i forem jejich naplňování a jsou autonomní vůči státu. Cílem jejich činnosti není ekonomický zisk a jeho rozdělení mezi vlastníky, ale uskutečňování poslání, za jejichž účelem jsou zřízeny. Zisk sice tvoří, ale opět jej musí vložit zpět k rozvoji organizace a k plnění jejich cílů. Běžným prvkem je také účast dobrovolníků – cíle těchto organizací jsou často naplňovány právě za pomoci dobrovolnické práce. Intenzita tohoto prvku se u jednotlivých organizací liší.

Opodstatněním vzniku těchto společností je nejen svoboda sdružování, jako základní svoboda demokratického státu, ale i pojem filantropie, tedy nezištná snaha pomoci druhým a veřejně prospěšná činnost. Neziskové organizace vznikají jako reakce na aktuální potřeby občanů, které státní aparát uspokojuje se zpožděním. Působí zejména v oblastech sociálních a zdravotních služeb, kultury, vzdělávání, sportu, životní prostředí, zájmová sdružení a odborové svazy [Rektořík, J., 2001].

Dnes je neziskový sektor celosvětově uznávanou a dynamicky se rozvíjející oblastí. V ČR došlo k jeho rozmachu po pádu totality v roce 1989. Je tedy již více než 20 let nedílnou součástí českého národního hospodářství a podle statistických údajů je stále na vzestupu. Zvyšující se počet NNO představuje stále větší společenský vliv.

Nestátní neziskové organizace jsou pro státní správu důležitými partnery při realizaci integračních politik ČR. Tyto organizace totiž realizují řadu opatření, které vycházejí z Koncepce integrace cizinců, prostřednictvím dotační politiky jednotlivých ministerstev. Mezi NNO probíhá průběžná komunikace a konzultace ohledně problematiky integrace, dále jsou prostřednictvím NNO distribuovány informační materiály státní správy pro cizince. Na webových stránkách www.cizinci.cz, které seznamují se zásadními dokumenty a poskytují nezbytné informace umožňující jednotný postup v realizaci integrace cizinců v České republice a jejichž zřizovatelem a provozovatelem je státní správa, mohou jednotlivé nestátní neziskové organizace zveřejňovat realizované projekty pro cizince.

Nestátní neziskové organizace realizují v oblasti integrace cizinců řadu služeb v souladu s cíly integračních politik ČR. Služby jsou poskytovány v následujících kategoriích:

- Zdraví
- Rekreace a kultura
- Vzdělání
- Sociální péče
- Služby jinde neuvedené (služby v oblasti ochrany lidských práv, služby právní a odborné pomoci, přátelství a porozumění mezi národy, ostatní služby jinde neuvedené).

Některé organizace pomáhají imigrantům ihned po příchodu co nejlépe poznat hostitelskou zemi, její právní a společenské normy. Podrobněji je pak problematika služeb poskytovaných nestátními neziskovými organizacemi rozebrána v následující kapitole. V příloze je pak uveden seznam nejdůležitějších organizací činných v oblasti integrace cizinců.

4.1 Poradna pro integraci, z.s. (PPI)

Ústecký kraj je v pořadí třetím krajem se 7% co do počtu trvale nebo dlouhodobě usídlených cizinců. Byl tedy v roce 2009 vybrán jako jeden z krajů, kde byly zřízeny v rámci integračních intervencí ministerstev centra na podporu adaptace cizinců v novém prostředí. Nejpočetněji je zde zastoupena komunita vietnamská a ukrajinská.

Jak už bylo zmíněno, neziskový sektor je důležitou součástí občanské společnosti, který se rozvíjí jako reakce na aktuální potřeby společnosti tam, kde státní aparát selhává nebo reaguje se zpožděním. Stejně tak je tomu i v oblasti integrace cizinců, kde se stal již nepostradatelným partnerem Ministerstva vnitra ČR. V rámci aktivní integrační politiky bylo ministerstvem podpořeno zřízení Centra na podporu integrace cizinců v Ústeckém kraji, jehož zřizovatelem a realizátorem je Poradna pro integraci, z.s. Praha (dále jen PPI).

PPI vznikla již v roce 1997 jako občanské sdružení, dnes podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník zapsaný spolek, se sídly v Praze a Ústí nad Labem. Je nevládní neziskovou organizací zabývající se integrací cizinců, kteří pobývají v ČR buď podle

zákona č. 325/1999 Sb., o azylu nebo zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů a jsou zde dlouhodobě usídlení (minimálně jeden rok). Činnosti jsou realizovány za finanční podpory EU, Evropské komise, MV ČR, MPSV, MŠMT, Magistrátu hl. m. Prahy, Magistrátu města Ústí nad Labem a dalších dárců a sponzorů. Hlavním posláním organizace je pomáhat při adaptaci cizinců na nové prostředí a při jejich integraci do společnosti. Konečným cílem těchto snah je podpora kulturní a historické identity každého jedince a prevence negativních jevů, zejména rasismu a xenofobie, provázejících problematiku imigrace vůbec. Mezi hlavní činnosti patří:

- Sociální poradenství
- Právní poradenství
- Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi
- Podpora komunitních aktivit.

Tyto činnosti jsou zajišťovány pracovníky:

- vedoucí pracovník, fundraiser
- ekonom, administrativní pracovník
- sociální pracovníci
- komunitní pracovníci
- vzdělávací a informační pracovníci
- interkulturní pracovníci z řad cizinců.

Organizace poskytuje své služby ambulantní i terénní formou. Cizinci kontaktují organizaci buď v místě působnosti, dozvědí se o ní od pracovníků státních úřadů, z médií, internetu, nebo na doporučení jiných cizinců. Terénní pracovníci jsou pak kontaktováni Správou uprchlických zařízení o nově přichozích cizincích s uděleným azylem nebo doplňkovou ochranou, nebo působí přímo na Odborech azylové migrační politiky MV ČR v Ústí nad Labem a Chomutově, kde je cizinci mohou oslovit během vyřizování svých záležitostí. Poradna je ochotna poskytovat služby i anonymně, toho využívají zejména cizinci, kteří se obávají nějakého postihu ze strany státu a vyžadují informace telefonicky. Ze spolupracujících organizací bych zmínila pražská kancelář Úřadu vysokého komisaře pro uprchlíky, Informační centrum OSN v Praze, Člověk v tísni, o.p.s., Amnesty international, International Organization for Migration Praha (IOM),

Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, Dobrovolnické centrum v Ústí nad Labem, Dům dětí a mládeže Ústí nad Labem, organizace jednotlivých komunit cizinců žijících v ČR apod.

Jak už bylo několikrát zmíněno, hlavním problémem nově přicházejících cizinců je jazykový deficit. Výhodou je tedy vícejazyčná vybavenost pracovníků organizace, ale zároveň je třeba cizince motivovat k vlastnímu aktivnímu přístupu v osvojování si základů českého jazyka, a to prostřednictvím jazykových kurzů i snahou o užívání jazyka při každodenních činnostech. Nemilou zkušeností pracovníků je i ten fakt, že mnohdy k nám přicházejí cizinci, kteří mají mylné představy o právním systému našeho státu, co se týče zejména zajištění si pobytového povolení a výdělečných aktivit. Je známým jevem, že jejich příjezd na území je zprostředkován cizinci na území již žijících, kteří inkasují nemalé částky za vyřízení pobytového povolení a jeho prodloužení nebo zprostředkování zaměstnání. Využívají jejich neznalosti a někdy i naivity. Stává se díky těmto praktikám, že se cizinci dostávají do spirály, kdy jejich výdělek nestačí ani na pokrytí jejich nákladů na našem území, natož aby finančně podpořili rodinné příslušníky doma, což byl hlavní důvod jejich odchodu. Uchylují se pak k obcházení našich zákonů, k „práci na černo“, někdy i k nelegálnímu pobytu na území ČR. Dostávají se do obtížných a vážných životních situací a obrací se s žádostí o pomoc u pomáhajících organizací, pro které je velice obtížné tuto situaci řešit. Je důležité působit tedy preventivně, zprostředkovat přístup k informacím, umožnit cizinci dostat všech jeho práv, ale zároveň docílit, aby respektoval naše zákony a plnil své povinnosti.

Sociální poradenství

Odborné sociální poradenství a sociálně aktivizační služby jsou registrovány jako sociální služba dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Hlavní náplní práce sociálních pracovníků je terénní práce s klienty v místě bydliště, zajišťování pomoci a osobní asistence při prosazování práv a zájmů klientů při jednání s úřady a dalšími institucemi. Jde zejména o poskytnutí důležitých informací o jeho právech a povinnostech vyplývajících z našeho právního systému, osobní asistenci při vyřizování podkladů pro povolení nebo prodloužení legálního pobytu na území. Dále je důležité podporovat klienty při uplatňování na trhu práce, vedoucí k jejich ekonomické

samostatnosti. Mezi další oblasti podpory patří osobní asistence při zajišťování dávek státní sociální podpory, hmotné nouze, při jednání se zdravotními zařízeními a pojišťovnami, při zajišťování integračních bytů a kurzů českého jazyka. Během terénní práce sociální pracovníci přistupují ke klientům individuálně, snaží se nabídnout možné řešení jejich obtížné životní situace a s tím souvisejících psychosociálních problémů. Kromě sociálních pracovníků fungují i interkulturní pracovníci z řad cizinců, kteří přinášejí právě výhodu znalosti kontextu své kultury, vzorců chování a způsobů komunikace, což má při zprostředkování kontaktu se státními a dalšími organizacemi pozitivní efekt.

Právní poradenství

Zaměřuje se na informování o oblastech českého právního systému, se kterými se cizinec může v rámci svého pobytu setkat. Podpora se poskytuje formou individuální konzultace nebo v případě potřeby jde o pomoc při sepsání žádosti, odvolání, žalob apod. Klienti mohou být zastupováni během správního řízení či občanskoprávních sporů.

Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi

V rámci poskytování těchto služeb probíhají základní aktivity:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- poskytování informací týkajících se práv a povinností rodin.

Díky těmto službám se mohou cizinci seznámit se společenským prostředím, poznat svůj region, české zvyklosti a tradice. Důraz je kladen také na neformální vzdělávání, výuku českého jazyka a doučování. Organizace zajišťuje dotované kurzy češtiny. Pracovníci asistují jako prostředník při komunikaci mezi školou a rodinou, PPP a dalšími školskými zařízeními. Ve spolupráci s PPP pomáhají začlenit děti do vzdělávacího procesu, školám nabízí poradenství týkající se metod a přístupů k dětem cizincům. Zároveň organizují semináře pro pedagogické pracovníky v oblasti přístupu k jednotlivým etnickým skupinám a výuky češtiny jako cizího jazyka. Při multikulturních vzdělávacích programech posilují interkulturní kompetence pedagogů. Právě vzájemným poznáváním a setkáváním se zabráňuje sociálnímu vyloučení,

utváření předsudků, rozvíjí se samostatnost těchto rodin a dětem se umožňuje úspěšná školní integrace.

Komunitní a další podpůrné aktivity

Tyto aktivity jsou určeny opět rodinám a jejich dětem, poskytují se formou pořádání etnických večerů, setkávání jednotlivých komunit, workshopů a neformálních volnočasových aktivit vzdělávacího charakteru – sportovní aktivity, výtvarné dílny, exkurze, filmový klub apod. Do pořádání těchto aktivit jsou zapojováni i samotní cizinci.

4.2 Realizované projekty Poradny pro integraci, z.s.

➤ Psychologická a psychosociální podpora při hledání zaměstnání

Hlavním cílem projektu bylo poskytnout klientům a jejich dětem psychosociální a psychologické poradenství a dalším vzděláváním přispět k jejich integraci. V oblasti vzdělávání šlo o prohlubování znalostí češtiny. Do projektu se zapojili i dobrovolníci, kteří pomáhali s doučováním a s přípravou do školy. Poradenské služby pak pomáhaly při uznávání dokončeného vzdělání a uplatnění se na trhu práce. Asistence při psaní životopisů, motivačních dopisů a při hledání vhodného pracovního zařazení. Cílem nebylo jen tyto služby poskytnout, ale ukázat jak řešit určité životní situace a podpořit tak klienta v jeho samostatnosti, aby v budoucnu tuto službu již nepotřeboval.

➤ Otevřete dveře VI.

Cílovou skupinou byli cizinci s uděleným azylem nebo doplňkovou ochranou, které byla nabídnuta podpora v hledání vhodného integračního bydlení v rámci Státního integračního programu. Dalším souvisejícím cílem projektu bylo zvýšit informovanost zástupců obcí a měst i široké veřejnosti o situaci a problémech integrace azylantů v oblasti bydlení. Pomoc byla nabídnuta formou odborného sociálního a právního poradenství a asistencí při zajištění vhodného bydlení, popřípadě pomocí při vyřízení příspěvku na úhradu nájmu ze Státního integračního programu. Po dobu 6 měsíců byla pak poskytována další asistence klientům při adaptaci na nové prostředí. Podstatou bylo

naučit tyto osoby orientovat se v novém prostředí a pomoci jim překonat počáteční nejistotu prostřednictvím sociálně-právního poradenství, asistence a pomoc při komunikaci s úřady a institucemi, při zajištění lékařské péče, vzdělání a zaměstnání. Státní integrační program nabízí dvě formy podpory v oblasti bydlení, a to buď získání nájemní smlouvy na byt od obce se sníženým nájmem, nebo druhou variantu, příspěvek na úhradu nájmu bytu od soukromého vlastníka. Jelikož druhá varianta obnáší vyřizování příspěvku na příslušných úřadech, upřednostňují cizinci spíše variantu první. Právě sociálně-právní poradenství pomáhá při vyřizování zmíněného příspěvku na úřadech, protože obce nedisponují uspokojivým počtem bytů a v zájmu integrace je vhodné umístění azylantů do soukromí než pobyt v azylových zařízeních, kde jsou od společnosti segregováni.

➤ Adaptace azylantů v novém domově

Je navazujícím projektem na výše uvedený. V rámci tohoto projektu se nadále pokračovalo ve spolupráci s azylanty s cílem integrovat je do nového prostředí. Prostřednictvím sociálně-právního poradenství se klientům zajišťovala pomoc v místě nového bydliště, při jednání s úředníky, ve školských a zdravotnických zařízeních. Dále se jednalo o osobní asistenci při jednání s výše uvedenými institucemi, a to s cílem zvýšit klientovu motivaci a sebejistotu.

➤ Podpora uplatnění cizinců v řemeslných profesích

Hlavní myšlenkou tohoto projektu bylo podpůrnými aktivitami v oblasti řemeslných činností najít uplatnění na trhu práce pro sociálně vyloučené klienty. Podpůrné aktivity se zaměřily na:

- poradenství při hledání pracovního místa nebo zahájení samostatně výdělečné činnosti v řemeslných oborech
- kurzy českého jazyka se zaměřením na odborné termíny a komunikaci
- rekvalifikace v řemeslných oborech
- finanční podpora zaměstnavatelů při vytvoření pracovního místa
- podpora při zahájení samostatně výdělečné činnosti.

➤ Podpora zaměstnanosti a samostatně výdělečné činnosti žen z tradičních muslimských komunit žijících v ČR

Při realizaci tohoto projektu byla nutná spolupráce jak zaměstnavatelů, tak NNO pracujících s ženami a samotné muslimské komunity k vytvoření doporučených postupů při zaměstnávání muslimských žen. Jde o specifickou skupinu, která je výrazně odlišná od naší kultury. Ženy se účastnily kurzů češtiny, práce na počítači či přímo rekvalifikačních kurzů. Kvůli zdokonalení nabitých vědomostí byly zřízeny tréninkové dílny. Poté byla poskytnuta podpora při hledání vhodného pracovního místa.

➤ Asistence cizincům ze třetích zemí na pracovištích Odboru azylové a migrační politiky (OAMP) v Ústeckém kraji

Tento projekt byl zaměřen na poskytování přímé asistence cizincům ze třetích zemí na odděleních pobytu cizinců OAMP a v terénu. Jednalo se o jeden ambulantní den v týdnu na oddělení v Chomutově a Ústí nad Labem, kde cizinci mohli využít poradenství v oblasti povolování pobytu na území. Dále se jeden den v týdnu pracovník PPI intenzivně věnoval streetworku na celém území Ústeckého kraje se zaměřením na monitoring lokalit s vysokou koncentrací cizinců a jejich kontaktování za účelem zjištění jejich potřeb a nabídnutí služeb asistence.

➤ Individuální výuka českého jazyka pro děti cizinců

Projekt podpořený MŠMT umožnil zajistit individuální kurzy českého jazyka pro děti cizinců. Na realizaci projektu se podíleli lektoři spolupracující s PPI při vyučování kurzů českého jazyka a lektoři-učitelé ze škol, kam děti dochází. Lektorům byla poskytnuta metodologická podpora i výukové materiály. Díky tomuto konceptu se lektoři mohli zaměřit na oblast, kde mají děti nejvýraznější potíže, zohlednit preferovaný učební styl a zároveň postupovat tempem odpovídajícího schopnostem, potřebám a skutečným znalostem každého dítěte individuálně. Takové kurzy se ve

výsledku jevíly jako daleko intenzivnější a efektivnější, než v případě skupinových kurzů.

➤ Barevná planeta XV.

Podstatou tohoto projektu je pořádáním multikulturního festivalu a etnických večerů přiblížit majoritní společnosti kulturu, zvyky a způsob života cizinců žijících v jejím okolí. Hlavní myšlenkou je vzájemným poznáváním a poskytnutím informací potírat vznikání předsudků, rasové nesnášenlivosti a xenofobie. Novinkou posledního festivalu bylo konání open-air přímo v centru města Ústí nad Labem. Dřívější festivaly se pořádaly v místním klubu a zúčastňovali se ho stále stejní lidé podporující integraci. Záměrem tedy bylo zvýšit povědomí pro širší veřejnost [PPI, 2014, on-line].

Z celoročního působení PPI lze uvést výsledek za rok 2013:

Počet jednotlivých druhů konzultací

Obecné informace	10,15 %
Trh práce	11,60 %
Zajišťování bydlení a vybavení bytů	3,50 %
Zajišťování integračních bytů a jejich vybavení	3,00 %
Pomoc při hledání kurzů českého jazyka	0,00 %
Dluhy, exekuce, splátkový kalendář	1,80 %
Sociální dávky	5,45 %
Zdravotní pojištění	0,70 %
Důchody	0,60 %
Pobyt na území ČR	40,60 %
Doklady	7,10 %
Nostrifikace, vzdělání (MŠ, ZŠ, SŠ, VŠ)	3,60 %
Zdravotní problémy	1,20 %
Psychosociální obtíže	0,60 %
Rodinné poradenství a rodinné právo	1,40 %
Finanční a materiální podpora	0,20 %
Aktivizace klienta	1,80 %

Kurzy českého jazyka	4,95 %
Státní občanství	1,92 %
Kurzy – ostatní	0,25 %
Nácvik dovedností	0,30 %
Podnikání	0,05 %
Podpora udržení kontaktu s komunitou	0,05 %
Občanské právo	0,30 %

Z této závěrečné zprávy lze vysledovat, že cizinci se s žádostí o odbornou pomoc obrací na organizaci zejména v oblasti výdělečných aktivit a zajištění si legálního pobytu na území ČR. To je samozřejmě základním předpokladem pro bezproblémové fungování cizince na našem území. Cizinci k nám většinou přichází s prvotní myšlenkou zlepšení své životní úrovně a případného financování zbytku své rodiny v domovské zemi, což je mnohdy spojeno s déle trvajícím pobytem popřípadě s trvalým usazením nebo přesídlením celé rodiny. Pak už se tedy nelze orientovat pouze na zajištění si finančních prostředků, ale na celkově uspokojivý život v novém prostředí. Organizace má tedy za cíl uspokojit problémy klienta, s kterými se na ni obrátil, zároveň pak nabídnout další své služby tak, aby bylo dosaženo jeho úspěšné integrace do majoritní společnosti. Stejně jako v ostatních oblastech, i v integraci cizinců neziskový sektor zastává důležitou roli, pružně reaguje na měnící se migrační situaci v zemi a potřeby cizinců, a je klíčovým partnerem v práci ministerstev při naplňování integrační politiky státu.

5 Analýza role organizace Poradna pro integraci, z.s. v životě cizinců v Ústeckém kraji

5.1 Cíle, metodologie výzkumného projektu a charakteristika zkoumaného vzorku

Poslední kapitola této bakalářské práce je věnována výzkumu zabývajícím se tématem integrace cizinců, a jakou roli v jejich adaptaci na nové území hraje nestátní neziskový sektor, v tomto případě konkrétní nezisková organizace Poradna pro integraci, z.s. Praha s jejím dalším sídlem v Ústí nad Labem. Výzkum probíhal v období od března do prosince 2014. Toto téma jsem si vybrala vzhledem k jeho aktuálnosti a také díky mému dlouholetému působení v cizinecké problematice v Ústeckém kraji mám možnost srovnání změn provázející integrační politiku České republiky. Je to téma, se kterým se můžeme téměř každý den setkávat prostřednictvím médií, ale jistě máme všichni i osobní zkušenost. Téma stále diskutované a velice kontroverzní, týká se nás všech. Téma integrace je rovněž stěžejním tématem speciální pedagogiky, jejíž cílovou skupinou jsou mimo jiné socio-kulturně znevýhodnění jedinci, mezi něž můžeme zařadit právě cizince.

5.1.1 Cíle výzkumného projektu

Cílem výzkumného šetření bylo zhodnocení a popis služeb a intervencí organizace, kterých cizinci v různé míře využívají, ukázat motivy odchodu cizinců z rodné země, jaké mají představy o nás a jak se v novém prostředí adaptují.

5.1.2 Metodologie výzkumného šetření

„Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to,

jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu“ [Švaříček, R., 2007, s. 17]. Hlavním rysem kvalitativního výzkumu je dlouhodobý a intenzivní kontakt se situací nebo jedinci v jejich přirozeném prostředí, kdy se pomocí méně standardizovaných metod sběru dat výzkumník snaží získat co nejuvěrohodnější pohled na vybraný předmět studie, dobrat se pochopení, proč lidé jednají určitým způsobem a jak reagují na dění kolem sebe. Mezi základní metody patří pozorování, rozbor dokumentů a textů, rozhovor a audio či videozáznam. Hlavním výzkumným nástrojem je výzkumník sám, který k pochopení subjektivního světa osob užívá vlastní úsudek a zkušenosti. Výzkumník si na počátku stanoví téma výzkumu, určí základní výzkumné otázky, poté v delším časovém intervalu sbírá a analyzuje informace, které pak interpretuje. Na základě těchto procesů pak vyvodí závěr, navrhuje teorie [Gavora, P., 2000, Hendl, J., 2005].

Kvalitativnímu výzkumu je vytýkána jeho nízká reliabilita, jelikož předmětem výzkumu jsou specifické situace, jedinci, jejich chování a reakce na podněty z okolí, které se v průběhu času neustále mění, jsou proměnlivé, a nelze je tedy zkoumat opakovaně. Validita výzkumu je zajištěna dlouhodobým a přímým kontaktem s jedinci v jejich přirozeném prostředí a konkrétním a přesným popisem výroků zkoumaných osob, často doplněný autentickou citací [Gavora, P., 2000]. Jako důležitý prostředek validity výzkumu zmiňuje Švaříček (2007) koncept triangulace, tzv. křížová validizace. Rozlišuje typy: triangulace metod, zdrojů dat, multiperspektivní triangulaci a kombinaci přístupů [Švaříček, R., 2007]. V mém výzkumu jsem k zajištění validity použila metod pozorování, rozhovoru a audiozáznamu a zdrojem dat byly výpovědi respondentů, pracovníků organizace a osobní písemná dokumentace.

Ve výzkumu jsem využila kvalitativního biografického přístupu, kterým rozumíme „rekonstrukci a interpretaci průběhu života jedince někým druhým (na rozdíl od autobiografie)“ [Hendl, J., 2005, s. 130]. Cílem výzkumu životního příběhu cizince bylo získat odpovědi na otázky motivu jeho odchodu z rodné země, pohledu na jeho začleňování v novém prostředí a na roli organizace v tomto procesu integrace. Ke sběru dat jsem využila mimo jiné metody *narativního rozhovoru*. Jde o volné vyprávění vlastního životního příběhu jedince, které má několik fází. V té první je dotazovaný ke spolupráci motivován, stimulován k vyprávění na výzkumné téma, avšak nebráníme mu ve vyprávění celého životního příběhu, protože v něm můžeme objevit motivy jeho

budoucího jednání a zkušenosti, ze kterých vychází při subjektivním pohledu na věc. Po skončení vyprávění přichází druhá fáze, ve které tazatel klade doplňující otázky k upřesnění a odstranění nejasností. V poslední fázi se snažíme spolu s vypravěčem najít klíčové momenty nebo osoby, které podstatně ovlivnily jeho životní příběh, abychom získali odpovědi na naše výzkumné otázky [Gavora, P., 2000, Hendl, J., 2005]. U biografického přístupu je doporučeno obeznámení se s reáliemi dané lokality, socio-kulturního kontextu, tazatel musí být pozitivně a s důvěrou přijat, avšak udržet si od sdělovatele patřičný odstup. Jelikož při sdělování informací o svém osobním životě jedinec podléhá emocím, vzpomínkám, úplnost je také ovlivněna pamětí a jeho vůlí být zcela otevřený, sběr dat jsem rozšířila o strukturované a volné rozhovory s pracovníky organizace k zajištění co nejobjektivnějšího obrazu o životě jedince a potřebného nadhledu nad celou věcí. V analýze dat se pak promítly i mé osobní profesní zkušenosti. Další využitou metodou sběru dat bylo *zúčastněné pozorování*, jako „...dlouhodobé, systematické a reflexivní sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu s cílem objevit a reprezentovat sociální život a proces“ [Švaříček, R., 2007, s. 143]. Pozorovatel zde není v pasivní pozici, ale přímo se účastní dané sociální situace, ke které se výzkum vztahuje [Hendl, J., 2005].

Výzkum probíhal na detašovaném pracovišti organizace v Chomutově, přímo v sídle Odboru azylové a migrační politiky MV ČR, kde jsou jednou týdně k dispozici pracovníci organizace. Na tomto odboru si cizinci přicházejí vyřizovat pobytové záležitosti a mohou se tak ihned obrátit s žádostí o poradenství na sociální pracovníky organizace. Na toto místo jsem docházela pravidelně, nejdříve jsem využívala zúčastněného pozorování strategie jejich práce a postupně vytipovala potencionální jedince, které bych zařadila do výzkumného vzorku. Bylo celkem obtížné vyvolat v cizincích důvěru a ochotu vůbec zúčastnit se tohoto výzkumu, někteří docházejí do organizace pravidelně a jsou zvyklí na své sociální pracovníky, cizí osoby přijímají s nedůvěrou a opatrností. Několikrát jsem navštívila i sídlo organizace v Ústí nad Labem, zúčastnila jsem se etnického večera zaměřeného na Mongolsko.

Východiskem při zpracování získaných dat byl záznamový arch a audiozáznam. K interpretaci dat jsem zvolila jejich volné deskripce. Snažila jsem se o podání nezkresleného obrazu cizince a k jeho analýze pak přistupovat nezaujatě. Vzhledem

k tomu, že podkladem byly rozhovory s několika lidmi, jejich subjektivní pohled, paměť a vědomá či nevědomá selekce, s určitým zkreslením musíme počítat.

5.1.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Kritériem výběru respondentů pro výzkum bylo oslovit cizince, kteří jsou cílovou skupinou integrační politiky ČR, a to:

- cizinci legálně pobývající na území
- státní příslušníci třetích zemí
- s povoleným trvalým nebo dlouhodobým pobytem delším jak jeden rok
- cizinci s udělenou mezinárodní ochranou nebo doplňkovou ochranou.

Během mého šetření bylo celkem osloveno 56 potenciálních respondentů, se zařazením do výzkumu souhlasilo 12 cizinců a z toho byli vybráni rodina z Pákistánu, Kazachstánu a cizinec z Nigérie.

V rámci etické dimenze výzkumu všichni zúčastnění poskytli souhlas s provedením výzkumu, získáním a zpracováním poskytnutých dat. Veškeré identifikační údaje byly změněny, aby byla zachována anonymita respondentů. Výzkumem nebyla zúčastněným upírána žádná práva a jeho zveřejněním nedojde k žádné újmě nebo poškození jedince.

5.2 Rodina z Pákistánu

Pan T. (57 let) je z Pákistánu, ženatý, manželka (56 let) a šest dětí, dva synové (30, 24 let), čtyři dcery (28, 25, 19 a 17 let), vzdělání základní. Vyznávají islámské náboženství, mateřštinou je jazyk paňdžábí.¹ V České republice pobývají na základě udělení mezinárodní ochrany - azylu od roku 2008.

V Pákistánu se celá rodina živila zemědělstvím, plantáže se dědily z generace na generaci. Vlastnili plantáže s pomeranči a mandarinkami a živili se jejich prodejem na trhu. Bohužel díky situaci v zemi, kde působili radikální islamisté hnutí Tálibánu, byli

---

¹ Pákistán obývají čtyři hlavní etnika; [Paňdžábci](#) (44.70 %), [Paštunové](#) (15.42 %), [Sindhové](#) (14.1 %) a [Balúčové](#) (3.57 %). Kromě stálého obyvatelstva žije v zemi asi 2 miliony [uprchlíků](#) ze sousedního [Afgánistánu](#). Pákistánci jsou z 98 % muslimové. [Wiki, 2015, online]

nucení platit jakési „výpalné“ buď penězi, nebo naturáliemi. Bylo od nich vybíráno stále víc, až je prodej zbytku úrody prostě neuživil a rodina se ocitla v krizi jejich existence. Pan T. se rozhodl odejít ze země, nejlépe do Evropy, kde by si našel nějakou obživu a finančně podporoval zbytek rodiny doma. S sebou vzal dvě nejstarší děti a v roce 2003 odjeli do Německa. Tady požádali a získali azyl, děti vystudovaly dokonce i vysoké školy. V Německu fungovali hlavně v rámci jejich komunity, která jim pomohla najít zdroj obživy, otec pomáhal prodávat v obchodě s potravinami z východních zemí. Z výdělků užíval sebe s dětmi a ještě posílal peníze domů. Něco jim také přispíval stát. Později to bylo s prací horší, děti si již našly své zaměstnání, proto se rozhodl v roce 2006 odejít do Čech. I zde si podal žádost o azyl. Byl už tři roky z domova, rodina mu chyběla, chtěl tedy, aby byli zase pohromadě. Manželka se čtyřmi dětmi přijela do Čech v roce 2007 a ihned po příjezdu si všichni podali žádost o azyl z důvodu sloučení rodiny. Azyl jim byl udělen v roce 2008. Po dobu řízení byli ubytováni v Pobytovém středisku v Havířově, po udělení azylu pak v Integračním středisku Předlice, okr. Ústí nad Labem. Dle Státního integračního programu zde mohou zůstat dva roky. Obě zařízení byly něco jako ubytovny, chybí soukromí a optimální životní úroveň.

Po příchodu do integračního střediska zaměstnanci informují neziskové organizace, působící v regionu a podporující integraci cizinců, o příchodu nových cizinců. Rodinu pana T. tedy kontaktovala pracovnice Poradny pro integraci z Ústí nad Labem, která s nimi začala pracovat, pravidelně za nimi docházela. Hlavní bariérou byl jazykový handicap, otec mluvil jen trochu anglicky, zbytek rodiny pouze svou mateřštinou. V prvním středisku žili v kontaktu s ostatními z jejich podobných kultur, komunikovali jakýmkoli způsobem, nemohli si osvojit ani základy češtiny. Sociální pracovnice poradny byla nucena domluvit individuální doučování češtiny pro tuto rodinu, a to na žádost otce, který nechtěl, aby se jeho manželka a dcery stýkaly s ostatními. Byla jim domluvena bývalá učitelka češtiny. Dále je pracovnice poradny seznamovala s fungováním úřadů a institucí, jaký je systém vzdělávání, zaměstnávání, podnikání, nebo státní podpory. Při vyřizování osobních záležitostí na úřadech jim poskytovala asistenci, tlumočila, nebo pomohla vyplnit žádosti.

V roce 2010 končila lhůta, kdy rodina musela opustit středisko, bylo tedy nutné najít vhodný byt s ohledem na počet dětí a kulturní zvyky rodiny. Podařilo se najít byt v Ústí nad Labem, kam se přestěhovali. V prvopočátcích bylo nutné rodině pomoci

s vybavením bytu a domácnosti, a to darem nebo svépomocí, ze střediska jim byly zapůjčeny lůžkoviny, matrace, sehnal se starší nábytek. V tomto směru rodina neměla žádné náročné požadavky. Byt však musel mít minimálně čtyři pokoje. Jeden pokoj pro otce a jeden byl určený pro návštěvy. Ve třetím byl syn a v posledním manželka s dcerami. Finančně je rodina závislá zatím jen na dávkách státní sociální podpory. Děti ještě studují, žena je v domácnosti a otec má omezenou pracovní schopnost. Je sice evidován na úřadu práce, ale zatím nebylo nalezeno odpovídající zaměstnání. Syn se právě vyučil automechanikem, v budoucnu plánují otevřít si s otcem opravnu aut.

Dalším obtížným úkolem bylo vzdělávání dětí. Prvotní problém byl již v náhledu otce na vzdělání dcer, který ho nepovažoval za důležité. Další bariérou byl jazykový deficit. Po příchodu do Čech bylo synovi už 16 let, ale neměl dokončené ani základní vzdělání, což by mu neumožňovalo pokračovat ve středním stupni vzdělávání podle naší legislativy a poté tedy najít i vhodné pracovní uplatnění. Kontaktováno bylo několik základních škol, ale bez úspěchu. Po delší době se podařila dohoda s ústeckou ředitelkou základní školy, která byla ochotna získat výjimku. Po dokončení základní školy byl přijat na učiliště, obor automechanik. V základní škole měl celkem problémy, s žáky si moc nerozuměl, neměl tam žádné kamarády, protože byl od svých spolužáků mnohem starší. Na učilišti už byl spokojený, škola ho zajímala, byl i manuálně zručný a dokonce si dvouletou nástavbou dodělal maturitu. Se starší dcerou byl obdobný problém, také si mohla dodělat základní vzdělání. S dalším vzděláváním otec však moc nesouhlasil, ale nakonec se vyučila kuchařkou a pracuje v restauraci v Ústí nad Labem. Během základního vzdělávání jim byly ještě poskytnuty doplňkové kurzy češtiny s již zmíněnou rodinnou učitelkou.

Nejmladší dvě dcery byly do školy zařazeny bez problémů, ale o rok níž, aby se lépe naučili češtinu, i ony byly doučovány ještě rodinnou učitelkou. V základní škole jim byl přidělen asistent, který pomáhal s jazykem, vysvětloval jim pokyny učitelky, popřípadě je doučoval, když probranou látku nepochopily. Obě se teď učí na obchodní akademii, ale co bude dál, to možná opět záleží na rozhodnutí otce.

Manželka je v domácnosti, stará se o celou rodinu. Jazyk stále moc neovládá. Organizace jí pomohla zúčastnit se kurzu pro muslimské ženy v oboru šička, ale zaměstnání nemá, protože kvůli jazyku by rekvalifikační kurz nezvládla. Bohužel ani zde

není zájem manžela o další vzdělávání manželky a ani ona sama nejeví zájem a nevyvíjí potřebnou aktivitu.

V současné době je hlavní myšlenkou rodiny získat pracovní uplatnění pro otce a syna. Mají představu podnikání, otevření si vlastní dílny na opravu aut. S tím jsou spojené administrativní záležitosti, kde jim odbornou pomoc poskytne opět Poradna pro integraci, z.s.

5.3 Rodina z Kazachstánu

Paní L. (43 let) pochází z Kazachstánu, na území jsou společně s ní dvě děti, syn (15 let) a dcera (12 let), původně pravoslavného náboženství, ještě v rodné zemi konvertovala k islámskému náboženství, vysokoškolské vzdělání, vdova. Na území ČR pobývá na základě mezinárodní doplňkové ochrany od roku 2012.

V rodné zemi vyrůstala v běžné kazašské rodině s jedním bratrem. Ve škole dobře prospívala, vystudovala vysokou školu v oboru chemie a potravinářství, vdala se za svého spolužáka z vysoké školy. Po svatbě se jim narodily dvě děti, manžel pracoval ve svém oboru, ona provozovala vlastní kavárnu. Z manželova rozhodnutí celá rodina konvertovala k islámskému náboženství, což bylo i její vlastní vnitřní přesvědčení, takže s tím neměla problém. V roce 2004 byla manželovi nabídnuta pracovní cesta do USA, kde setrval téměř rok. Po návratu do země byl vystaven kvůli své víře pronásledování, perzekucím a policejním výslechům, kterým v roce 2006 podlehl. Celá rodina pak byla nadále sledována, žena se tedy rozhodla odejít i se svými dětmi. Jako cílovou zemi si vybrala Českou republiku, kam v roce 2006 přiletěla a ihned na letišti požádala o azyl. Byla umístěna do pobytového střediska, ale azyl jí byl zamítnut, a tak se musela vrátit domů. V roce 2008 se do Čech vrací již na pracovní vízum, pobývala v Berouně a Praze a pobyt si prodlužovala. Poté ztratila práci, což pro cizince třetí země znamená i ztrátu povolení k pobytu a návrat domů. To už nechtěla připustit, její rodiče již zemřeli a s bratrem uvažovali, že by i on mohl opustit Kazachstán s celou svou rodinou. Proto se domů nevrátila a v roce 2011 znovu požádala o azyl. V roce 2012 jí a dětem byla povolena pouze doplňková ochrana. Během řízení přicestoval na území i bratr s rodinou, kterým byla také povolena doplňková ochrana. Všichni byli umístěni do Integračního střediska v Předlicích. Jelikož bratr byl finančně zabezpečený z prodeje

majetku v Kazachstánu, mohl si dovolit odejít bydlet mimo zařízení. Našel si byt v Ústí nad Labem a v roce 2012 k sobě vzal i svou sestru s dětmi. Již v tomto středisku kontaktovala sociální pracovnice Poradny pro integraci, z.s. celou rodinu paní L. Pomáhala jí zvládat jazykový deficit, děti díky již delšímu pobytu na území byly bez problémů individuálně integrovány do základních škol. Poradna pak umožnila ještě doplňkovou výuku češtiny. Syn se v rámci volnočasových aktivit začal věnovat sportovním aktivitám, úspěšně se pak zařadil do sportovního klubu řecko-římského zápasu v Ústí nad Labem. Zde se poradna zasadila o zajištění financí na členské příspěvky a sportovní vybavení.

Intervence poradny vůči paní L. se časem staly spíše vzájemnou spoluprací. Paní L. byla velice přístupná jakýmkoli změnám ve svém životě, vzhledem k vysokoškolskému vzdělání neměla problémy jak s češtinou, tak s pochopením pojmu integrace vůbec. Sama měla zájem o svůj další rozvoj a uplatnění v nové zemi. Protože viděla problém střetu islámského náboženství se středoevropskou kulturou, stala se vlastně prostředníkem v komunikaci a další podpoře mezi organizací a muslimskou komunitou žen v Ústeckém kraji. Bylo docíleno toho, že se tato komunita žen zúčastnila rekvalifikačního kurzu v oboru šička a vysvětlen jim byl i přínos dalšího sebevzdělávání. Paní L. pak dále fungovala jako prostředník i v dalších intervencích poradny.

Svou budoucnost vidí paní L. v zařazení se do výdělečného procesu, zatím je závislá na státní podpoře už jen proto, že o děti pečuje sama a najít zaměstnání na poloviční úvazek je problematické. V budoucnu by si chtěla stejně jako doma otevřít kavárnu. Překážkou jí je její víra, která nedovoluje pobyt ve společnosti cizích mužů. Je tedy jen na ní samotné, jak s tím naloží. Na podzim roku 2014 se s dětmi odstěhovala do Prahy a zde se bude snažit sama aktivně se podílet na své integraci do společnosti. Je zde spokojená a domů by se už nevrátila. Pro své děti zde vidí mnohem širší pole možností ve vzdělání i dalším pracovním uplatnění.

5.4 Cizinec z Nigérie

Pan C. (42 let) pochází z Nigérie, středoškolské vzdělání s maturitou, mateřský jazyk jorubština,² dále ovládá úřední jazyk Nigérie angličtinu, ženatý, dvě dcery (5, 3 roky), manželka Češka, vyznává křesťanství. V České republice pobývá od roku 2010, nyní má již povolený trvalý pobyt.

Motivem odchodu ze svého rodiště byla pro pana C. možnost vyššího výdělku, než jaký měl doma. Pochází z rodiny s nižším socio-ekonomickým statutem, má pět sourozenců a byl rodičům vděčný, že mu umožnili vystudovat alespoň střední průmyslovou školu s maturitou. Po složení zkoušek již nemohl pokračovat na vysoké škole, zařadil se tedy do pracovního procesu, pracoval v dělnické profesi. Asi po osmi letech, tedy v roce 2008 odcestoval za zaměstnáním do Velké Británie, kde byl zaměstnán v potravinářském podniku na zpracování masa. Sice zde neměl problém s komunikací, většinu času strávil v zaměstnání, ubytován byl na ubytovně s ostatními dělníky a výdělek byl vyšší, ale ne takový, aby zde mohl spokojeně žít a usadit se. Stejně tak byl problém s dalším prodlužováním pobytu. V roce 2009 se seznámil s dívkou z České republiky, Romské národnosti, která však po krátké známosti otěhotněla. Stáli tedy před rozhodnutím, kam směřovat svůj další společný život. Pan C. odletěl se svou přítelkyní domů do Lagosu, kde se konala svatba, poté se rozhodli odcestovat do Čech. Do České republiky přijíždí v roce 2010, již na území se jim narodila první dcera.

S příjezdem na území a následným pobytem pan C. neměl téměř žádné problémy, jelikož jako rodinný příslušník občana ČR požívá výhod téměř totožných jako občané EU. Po příjezdu krátkou chvíli žili ve společné domácnosti s rodinou manželky, ale protože se jednalo o malý byt v Ústí nad Labem, byli nuceni najít si nové bydlení. Dále se potřeboval finančně postarat o svou novou rodinu, úspory docházely a neměl je zde kdo podporovat. Snažil se najít si zaměstnání, ale vlivem vysokého procenta nezaměstnanosti v Ústeckém kraji, neúspěšně. Díky doporučení se dostal do Poradny pro integraci, z.s. v Ústí nad Labem. S pracovníky organizace se dorozuměl velmi dobře, ale anglicky. Z češtiny si stačil během krátkého soužití s manželkou osvojit pouze

---

² V Nigérii se užívá více než 250 jazyků, což odpovídá počtu etnických skupin. Mezi hlavní domorodé jazyky patří [hauština](#), [jorubština](#), a [igboština](#). [Wiki, 2015, online].

základy jazyka, tudíž hlavní problém v hledání pracovního uplatnění byl jazykový deficit. Zúčastnil se tedy kurzů češtiny, které byly zaměřeny i na odbornou terminologii, protože mu organizace nabídla rekvalifikační kurz strážného. S absolvováním kurzů neměl velký problém vzhledem k jeho vzdělání, a proto se poradně podařilo celkem brzy najít zaměstnání u bezpečnostní agentury, kde pracuje do dnes. Zpočátku to byl jen poloviční pracovní úvazek, ale agentura s ním byla spokojena, takže po pár měsících uzavřeli pracovní smlouvu. Při vstupu do zaměstnání byl požadavek na vhodné oblečení, které bohužel neměl, takže se poradně podařilo svépomocí toto oblečení sehnat. Při uzavírání smlouvy se samozřejmě s žádostí o právní poradenství obrátil na pracovníky organizace. Stejně tak mu organizace asistovala ve styku s ostatními institucemi, zejména pak se získáním dávek státní sociální podpory vzhledem k výši jeho výdělků a manželce na mateřské dovolené. V roce 2012 se pak manželům narodila další dcera.

Při rozhovoru s panem C. bylo zřejmé, že na našem území se celkem dobře a rychle adaptoval, v Čechách se mu líbí, v zaměstnání je spokojen a našel si tam i pár přátel, se kterými někdy tráví volný čas. Rád hraje volejbal, ale také mu chutná české pivo. Po domově se mu stýská, po rodičích a sourozencích, jsou pouze v telefonickém styku, protože finanční situace mu nedovoluje podívat se za nimi nebo přispět jim na cestu k nám. S tím je schopen se smířit. Avšak potíže, které má, vyplývají spíše z jeho soužití s manželkou. Sňatek uzavírali po krátké známosti a již po roce pan C. pomalu zjišťoval, jaké jsou mezi nimi rozdíly. Neshody plynou nejen z nevdělanosti jeho ženy, ale zřejmě i díky její romské národnosti. To, jak se chová k němu jako manželovi, jak se stará o rodinu, jak smýšlí apod., se moc nesuslučuje s jeho názory. Bohužel příčinou byla i v počátcích jazyková bariéra a díky tomu, že teď dobře rozumí česky, neshody se prohlubují. V roce 2014 byl panu C. povolen trvalý pobyt, i nyní ještě s podporou organizace, ale při posledním kontaktu se sociální pracovníci ho spíše zajímala právní rada k podání žádosti o rozvod. Pan C. se ještě stále snaží své manželství zachovat, neshody urovnávat, zejména kvůli lásce k dětem a jeho zodpovědnosti vůči nim. Stále jsou jeho rodinou a nikoho jiného zde nemá. Přátelé mu rodinné zázemí nenahradí, a pokud by se vrátil do Nigérie, své dcery by mohl jen stěží vychovávat. Toho si je vědom, ale jak se věci vyvinou....

5.5 Shrnutí výzkumu a vyhodnocení výsledků

Všechny životní historie nám potvrzují, že integrace je oboustranný proces vyžadující participaci všech zúčastněných a její míra je ovlivněna mnoha faktory. V příběhu pana T. z Pákistánu můžeme vysledovat, jak obtížný, stále se měnící a nekončící proces to je. Významným faktorem ovlivňujícím míru integrace je zde muslimské náboženství, kultura domovské země a patriachální model rodiny. I přes působení sociálních pracovníků a dalších pracovníků organizace se těžko pracuje s někým, kdo pro změny není otevřený a nehodlá docílit lepší životní pohody činěním kompromisů. Otec rodiny upřednostňuje syna před zájmy dcer a manželky, není pro něj důležité vzdělání dcer, to jak se v dalším životě profesně uplatní apod. Stejně tak otec kladl překážky při poskytování podpory k odstranění jazykové bariéry, kdy požadoval k výuce jazyka učitelku, která by se věnovala výhradně jeho rodině, a aby hodiny byly poskytovány odděleně bez účasti jiných cizinců. Otec žil v mylné představě o fungování jeho rodiny v novém prostředí, spoléhal pouze na pomoc našich státních úřadů a organizací, nejevil velký zájem o poznávání naší kultury a pouze kladl požadavky, a to i přes to, že ve své rodné zemi bylo samozřejmostí obstarat si prostředky k obživě vlastní prací a motivem odchodu byly existenční problémy. Intervence organizace byly poskytovány až po příchodu do integračního střediska, do kterého se celá rodina dostala po udělení azylu. Řízení trvalo dva roky. V tomto směru nelze hodnotit, zda délka řízení byla zapříčiněna pouze zkoumáním a ověřováním údajů uvedených v žádostech o azyl. Tím, jak je nastavena česká integrační politika, s rodinou se začalo pracovat až po získání pobytového povolení. Poté však lze hodnotit práci organizace jako intenzivní a přínosnou. Rodině byla poskytnuta podpora v odstranění jazykové bariéry formou individuální výuky češtiny, osobní asistence a tlumočení při styku s institucemi a při komunikaci se školou, poradenská činnost, dále pak poskytování informací o naší kultuře, o právech a povinnostech cizinců na našem území. Úspěchem práce poradny byla podpora při samostatném bydlení rodiny, vyhledání vhodného bytu, pomoc při jeho vybavení, zařazení dětí do vzdělávacího procesu a zapojení manželky při začleňování do majoritní společnosti. Co se týče dětí, těm byla poskytnuta významná podpora při zařazení do vzdělávacího procesu a to nejen využitím asistenta pedagoga. Za důležité považují vstřícný přístup paní ředitelky základní školy, která získala pro syna a starší dceru výjimku k zařazení do základní školy i přes dosažený věk dětí. Asistent pedagoga

fungoval jako podpora při komunikaci mezi vyučujícím a dítětem a pomáhal dětem při nezvládnutí učiva doučováním. Děti během docházky do školy dokázaly navázat pozitivní vztahy se svými spolužáky a hlavně pochopily, že k získání pracovního uplatnění a tím ekonomické nezávislosti a lepší životní úrovně lze dosáhnout vzděláváním a vůlí pracovat sami na sobě. Starší děti ukončily své vzdělání maturitou, dcera již našla pracovní uplatnění. K dnešnímu dni lze konstatovat, že v novém prostředí se lépe adaptovaly děti, které se vzdělávají, jsou přístupné změnám a mají zájem o budoucí bezproblémovou existenci u nás. Práce organizace s touto rodinou nadále pokračuje, prioritami nyní jsou profesní uplatnění otce a syna, později i obou mladších dcer, poskytování doplňkových kurzů češtiny zejména pro otce s manželkou, zvyšování aktivizace členů rodiny, sociálně právní poradenství a další intervence v oblasti vzájemného poznávání s majoritní společností.

Jako protipól k prvnímu příběhu jsem vybrala životní osud paní L. z Kazachstánu, motivem jejího odchodu bylo pronásledování kvůli náboženskému přesvědčení a s tím spojené existenční problémy. Shodným faktorem ovlivňujícím integraci je muslimské náboženství a i přes to lze považovat míru integrace paní L., oproti členům první rodiny, za vyšší. Činitelé, jako jsou vysoká úroveň vzdělání a osobní charakteristiky ženy, sehrály velkou úlohu. Vzdělanost, cílevědomost, skromnost, pokora, píle a trpělivost. Na tomto kvalitním základě pak mohla stavět i podpora organizace, která spočívala v sociálně právním poradenství, poskytnutí potřebných informací o fungování našich státních institucí, o povinnostech i právech, které vyplývají z našich norem a které je nutné respektovat nebo je lze využít. Vysokoškolské vzdělání matky jí pomohlo v pochopení všech souvislostí a pochopení principu integrace. Žena je přístupná změnám, chápe rozdílnost našich kultur a snaží se o bezproblémovou komunikaci a soužití. Snaží se sama aktivně podílet se na své integraci, být nové společnosti přínosem a ne být závislá pouze na sociálních dávkách státu. Samozřejmě bylo třeba překonat jazykovou bariéru jak u matky, tak dětí. Vzhledem k tomu, že cizinka již v minulosti pobývala a pracovala na území a podobnosti našich jazyků, nebyl problém s jazykovým deficitem tak výrazný. Děti byly individuálně integrovány do základních škol a za další jazykové podpory formou kurzu zvládají studium s výbornými výsledky. Dále je evidentní i úspěšná integrace do majoritní skupiny svých vrstevníků navazováním přátelských vztahů. Jistě se vypořádají i s přicházejícími nároky v dalším stupni

vzdělávání a poté v hledání pracovního uplatnění. Jako pozitivní vidím využití schopností paní L. k poskytování služeb prostředníka mezi poradnou a dalšími cizinci z muslimské komunity. Přínos vidím v motivaci paní L. k dalšímu sebevzdělávání a sebeuplatnění, dále pak v možnosti snadnější komunikace mezi organizací a muslimskou komunitou, která je od naší kultury natolik rozdílná. V tomto případě lze konstatovat, že podpora pracovníků organizace se setkala s pozitivním výsledkem a i my, jako pracovníci v pomáhajících profesích, bychom si přáli jen více takových.

Na posledním příběhu jsem chtěla ukázat, že i minimální podpora může být však zásadní. Motivem odchodu pana C. z Nigérie bylo zvýšení životní úrovně, původně však odešel do Velké Británie, kde si našel manželku z České republiky. K nám tedy přesídlil za účelem následování rodiny. Vidíme, že cizinec se na našem území ve velice krátké době zorientoval. Měl sice „výhodu“ v získání pobytového povolení, které bylo v jeho případě snadnější, než u předešlých dvou případů, stejně tak pak k zaměstnání nepotřeboval povolení úřadu práce, jako všichni cizinci ze třetích států, které bývá obtížné získat. Ale kdyby jen vyčkával a spoléhal, že se mu podaří zaměstnání najít, možná by ho do dnes neměl, nebo by to byla práce tzv. na černo. Poradna pro integraci, z. s. zásadně ovlivnila jeho existenci u nás. Její služby pan C. vyhledal na doporučení. Byly mu poskytnuty jazykové kurzy češtiny a rekvalifikační kurz, díky čemuž se mohl rychleji zařadit do pracovního procesu a nebýt závislý jen na podpoře státu. Dále ho organizace materiálně podpořila při nástupu do nového zaměstnání, poskytla informace a pomohla připravit podklady k podání žádosti o trvalý pobyt. Cizinec se zároveň sám aktivně podílí na své integraci, je zodpovědný vůči své manželce a dětem, dobře se začlenil do pracovního kolektivu, umí navázat přátelské vztahy s majoritní společností, dodržuje své povinnosti. Má zájem na bezproblémovém soužití v naší společnosti, snaží se být přínosem a nebýt závislý. V současné době však řeší své partnerské soužití, zatím nemá představu, jak se bude vyvíjet jeho společný život s manželkou. Poradna mu poskytuje sociálně právní poradenství v otázkách občansko-právních sporů. Závěrem lze konstatovat, že poradna zde sehrála významnou roli v získání ekonomické samostatnosti pana C., pomohla mu překonat jazykovou bariéru a podpořila ho tak v integraci do majoritní společnosti. Pan C. je nyní samostatný a schopný další seberealizace v naší zemi.

6 Závěr

Má bakalářská práce se zabývala problematikou integrace cizinců na našem území. Zhruba jsme získali náhled na vývoj české integrační politiky, do jaké situace se dostávají cizinci po příchodu do naší země, jaká jim to přináší znevýhodnění či omezení. Dále jsme nahlédli na využívané nástroje státního aparátu k poskytnutí podpory cizincům při jejich adaptaci na nové podmínky, jaké mohou využívat možnosti k docílení sociální integrace a bezproblémového života mezi námi. Cílem práce pak bylo představit nestátní neziskovou organizaci Poradna pro integraci, z.s. a její intervence vůči cizincům, která je jednou z mnoha organizací působících na našem území a zabývající se problematikou začleňování cizinců do majoritní společnosti. Neziskový sektor se tak i v této oblasti stává klíčovými partnerem státního aparátu.

Česká republika se po pádu totalitního režimu stala jednou z cílových zemí pro migrující cizince za lepší životní úroveň. Dříve se na území zdržovali pouze cizinci z tzv. východního bloku, ostatní etnika byla spíše vzácnou výjimkou. Přístupem k demokracii a poté vstupem do Evropské unie jsme se otevřeli světu, což přineslo nejen nárůst usídlených cizinců dočasně či trvale, ale i různorodost kultur. Je zřejmé, že i integrační politika ČR reaguje na měnící se situaci u nás i ve světě, zohledňuje hospodářskou úroveň a nechává se inspirovat zkušenostmi integračních politik z okolních států. Z představených modelů integračních politik nelze zvolit ani jeden jako ideální. Nelze popřít, že současná situace v soužití cizinců u nás i ve světě je problematická, nikde se zatím nenašel vhodný model, který by umožnil nekonfliktní fungování různých kultur vedle sebe. Hledání nových způsobů a alternativ je dlouhodobým procesem. Státní aparát reaguje na situaci svými legislativními opatřeními, do hry vstupuje neziskový sektor, který má možnost oproti státu na vzniklé problémy reagovat flexibilně, dále pak společnost a její ochota společného soužití s cizinci, společnost, která si díky nízké informovanosti utváří předsudky a není tolerantní vůči jevům odchylovajícím se od normy. Je tedy otázkou, jaké vhodné intervence a postupy zvolit, aby proces integrace přinesl pozitivní výsledky.

Speciální pedagogika je vědní obor, který jedinci nezávisle na jeho věku poskytuje podporu v sociální adaptaci na nové životní podmínky. Respektuje přitom jeho aktuální úroveň, jeho schopnosti, charakterové vlastnosti, představy o životě. Cílem je dosáhnout

co nejvyšší kvality života jedince při zachování jeho práv a lidské důstojnosti. Z celé práce je zřejmé, že česká integrační politika tak jak je nyní nastavena a směr, kterým se ubírá, poskytuje širokou škálu možností, jak pomoci přicházejícím cizincům v jejich adaptaci na nové prostředí. Tato podpora je komplexní, prostupuje legislativními opatřeními téměř všech ministerstev. Zajištěna je poradenská činnost v oblastech získání legálního pobytu na území, výdělečné činnosti a bydlení, právní a sociální poradenství. Pořádají se adaptační integrační kurzy, které mají přinést podporu znalostí práv a povinností na území ČR, orientovat se ve svém blízkém okolí. Cizinec má možnost zúčastnit se jazykových kurzů. Ke zvyšování povědomí jsou dále poskytovány informační letáky a zřizovány webové portály. Další intervencí je pořádání kulturních a společenských akcí s účastí cizinců i majoritní společnosti, kde mají všichni možnost nenásilným způsobem získat náhled na jiné kultury, tradice, náboženství, systém hodnot, získat tak vlastní zkušenost s odlišností, která je tak důležitá pro odbourání předsudků a pomáhá získat schopnost komunikace. Při integraci dětí cizinců je u nich zohledňována jazyková úroveň, využívá se opatření jako je zařazení do nižšího ročníku za účelem zvládnutí jazyka, učiva a adaptace na školní kolektiv, využívá se asistenta pedagoga, doplňkových kurzů češtiny, výuka dle IVP, individuální doučování. MŠMT poskytuje v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků kurzy a semináře k získání interkulturních kompetencí, poskytuje upravené didaktické pomůcky se zařazenými multikulturními prvky, zpracována je i metodická pomůcka k práci s žáky-cizinci.

Stejně jako integrace jedinců s jakýmkoli znevýhodněním je v současné době stále vyvíjející se proces, který není ideální, a stále se hledají nové prostředky, jak tuto situaci zlepšit, stejně tak je tomu u integrace cizinců v naší společnosti. I zde neustále figurují zakořeněné předsudky a nízké povědomí o jiných kulturách, neochota a laxnost majoritní společnosti k této problematice a neinformovanost cizinců o sociálně-právním systému našeho státu. Co se týče cizinců, kteří k nám přichází za účelem studia, výdělečné činnosti, sloučení rodiny apod., tedy cizinců s legálním pobytem, zde bych doporučovala poskytování základních informací o našem sociálně-právním systému již na zastupitelských úřadech v domovských státech. Po příchodu na území mají cizinci již možnost získat potřebné informace buď v institucích, kde jsou připraveny letáky ve více jazykových mutacích, nebo jsou odkazováni právě na neziskové organizace, které

poskytují čím dál kvalitnější a propracovanější služby dle potřeb jednotlivce. Záleží pak na cizinci, zda tyto služby využije a bude ochoten sám se aktivně podílet na své adaptaci v novém prostředí. Velký problém vidím s cizinci, kteří na naše území přichází nelegální cestou, žádají o azyl a během řízení jsou umístěni v pobytových střediscích. Jsou to cizinci, kteří jsou na území, čekají na pobytové povolení a řízení mnohdy trvá i několik let. Cizincům je poskytováno ubytování, strava i ošacení, dále pak sociální a psychologické poradenství, dle potřeby intervence v krizové situaci. Tito cizinci nejsou zařazeni do Státního integračního programu, ale i přes to jsou jim poskytovány kurzy češtiny. Tyto kurzy však mají nižší časovou dotaci. Vzhledem ke státním příslušnostem, které žádají o udělení azylu (např. Irák, Afghánistán, Egypt, Sýrie, Nigérie) a jsou vůči nám výrazně kulturně a jazykově odlišní, je třeba posílit výuku češtiny. V pobytových střediscích je jim poskytována veškerá péče k zajištění základních životních potřeb a další intervence, které by měly vést k jejich budoucí úspěšné integraci. Avšak díky zdoluhavému řízení ztrácí tito cizinci samostatnost v řešení sociálních situací a pracovní návyky. Je tedy žádoucí tyto cizince zejména motivovat k jejich vlastní aktivitě, samostatnosti, docílit finanční gramotnosti, podpořit je v udržení si pracovních návyků a nespolehat pouze na podporu státu. Dále pak poskytnout informace o institucích a neziskových organizacích, které se zabývají integrací cizinců a které by jim v případě potřeby poskytly náležitě informace a podporu tak, aby nedocházelo k jejich selhání v samostatném životě v majoritní společnosti.

V integračním procesu jsou kladeny nároky i na majoritní společnost. Jeho úspěšnost je ovlivněna také našimi postoji, reakcí v přímém kontaktu s cizinci. Úzce souvisí s vyspělostí naší osobnosti, a jak jsme schopni se s procesem integrace ztotožnit. V současné době jsou pro pracovníky státních institucí realizovány projekty k získání interkulturních kompetencí. Jedná se však pouze o jednotlivce, vhodné by bylo poskytnout tuto možnost všem. Otázkou zůstává, zda této možnosti využijí a zda budou získané kompetence schopni užívat v praxi. Stejně tak je tomu u pedagogických pracovníků. Některé pedagogické fakulty zařadily již do své výuky pro budoucí pedagogy předmět multikulturní výchova. Stávajícím pedagogům jsou ministerstvem nabízeny kurzy a semináře k získání interkulturních kompetencí. Ty jsou však nepovinné a skutečně je málo těch, kteří tento kurz absolvují. Ve vzdělávacím procesu je pak zařazení prvků multikulturní výchovy formou průřezových témat do školního

vzdělávacího plánu mnohdy pouze formální záležitostí. Vzhledem ke stávající situaci v naší zemi ale i v okolních státech Evropy v souvislosti s narůstající vlnou uprchlictví je třeba konstatovat, že proces integrace cizinců se skutečně týká nás všech. Nelze před tím zavírat oči a problém odsouvat do pozadí. Je třeba vychovávat majoritní společnost ve smyslu prosociálního chování, odbourat netolerantní a xenofobní postoje, pomáhat zvyšováním povědomí odstranit zakořeněné předsudky. Motivem příchodu cizinců je ve většině případech zlepšení své životní úrovně. Jistě se nedomnívají, že by toho dosáhli bez vlastního přičinění. Dejme jim tu možnost realizovat svůj sen, nebraňme jim v začlenění. Pokud se setkají s přijetím a tolerancí, jistě to bude mít pozitivní odezvu. Toto téma nabývá na aktuálnosti a pro speciální pedagogiku se tím rozšiřuje pole působnosti o nově se profilující skupinu znevýhodněných jedinců. Záleží však na vládních opatřeních, jak se vypořádají s bezpečnostními riziky, které uprchlictví a soužití rozdílných kultur přináší.

Závěrem bych chtěla konstatovat, že je na každém z nás, jaký si utvoříme náhled na tuto problematiku, zda budeme přístupni změnám, ochotni na sobě pracovat, negeneralizovat mediální obraz národa na jednotlivce, být tolerantní a skutečně se snažit, aby všechny nabízené intervence vůči cizincům a myšlenka integrace nezůstaly jen na poli teorie, aby se uskutečňovaly. Migrace je jev přirozený, byl, je a bude a i my se jednou můžeme dostat do role cizince.

7 Seznam použitých informačních zdrojů

BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, 347 p. ISBN 80-859-5947-X.

BARTOŇOVÁ, M., *Evropská dimenze ve vzdělávání a řešení problematiky multikulturní výchovy u nás*. In: BARŠA, Pavel. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a sociální*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Editor Marie Vítková. Brno: Paido, 2004, 463 s. ISBN 80-731-5071-9.

DRBOHLAV, Dušan a Tomáš HIRT. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, 207 s. Studie (Sociologické nakladatelství), sv. 66. ISBN 978-807-4190-391.

GAVORA, Peter a Klára ŠEĎOVÁ. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Vyd. 1. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

HÁJKOVÁ, Vanda a Iva STRNADOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání: [teorie a praxe]*. Vyd. 1. Editor Marie Vítková. Praha: Grada, 2010, 217 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4730-707.

HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Editor Lea Květoňová-Švecová. Překlad Gisela Kubrichtová. Brno: Paido, 2007, 125 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-807-3151-591.

HENDL, Jan a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Překlad Vladimír Jůva. Praha: Portál, 2005, 407 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-736-7040-2.

JANKOVSKÝ, Jiří. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením: somatopedická a psychologická hlediska*. 2. vyd. Praha: Triton, 2006, 173 s. ISBN 80-7254-730-5.

MAREŠ, Miroslav. *Etnické menšiny a česká politika: analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004, 139 s. Politologická řada, sv. č. 20. ISBN 80-732-5050-0.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 199 s. Psychologie (Portál), 4. ISBN 80-717-8885-6.

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 199 s. Psyché (Grada), 4. ISBN 978-80-247-3069-1.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, Robert TRBOLA a Ondřej HOFÍREK. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 309 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-023-0.

REKTOŘÍK, Jaroslav. *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení*. Vyd. 1. Praha: Ekopress, 2001, 177 s. ISBN 80-861-1941-6.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

Internetové zdroje:

Azyl, migrace a integrace. Terminologický slovník. [on line]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky. 2014. [cit. 2014-11-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>

Azyl, migrace a integrace. Integrace. [on line]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky. 2014. [cit. 2014-11-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

Azyl, migrace a integrace. Integrace azylantů. [on line]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky. 2014. [cit. 2014-11-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

Bílá kniha. [on line]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2002. [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>

CVVM. 2010. *Naše společnost. Postoje české veřejnosti vůči cizincům – březen 2010*. [on line]. Praha: CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3750/f3/101026s_ov100406.pdf

CVVM. 2014. *Naše společnost. Názory občanů na přínos cizinců pro ČR*. [on line]. Praha: CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7214/f3/ov140416.pdf

Nigérie. [online]. Otevřená encyklopedie Wikipedie. 2015. [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Nig%C3%A9rie>

Pákistán. [online]. Otevřená encyklopedie Wikipedie. 2015. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1kist%C3%A1n>

Poradna pro integraci [on line]. Praha. 2012. [cit. 2015-02-26] Dostupné z: <http://p-p-i.cz/>

Sociální začleňování. [on line]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2012. [cit. 2015-02-28] Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9078>

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2013. Azyl, migrace a integrace. Migrační a azylová problematika České republiky. [on line]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky. 2014. [cit. 2014-11-20]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

8 Seznam zkratek

EU – Evropská unie

EIF – Evropský integrační fond

IOM – International Organization for Migration (Mezinárodní organizace pro migraci)

IVP – Individuální vzdělávací plán

MK – Ministerstvo kultury

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, tělovýchovy a sportu

MV – Ministerstvo vnitra

MZD – Ministerstvo zdravotnictví

NNO – Nestátní neziskové organizace

OSN – Organizace spojených národů

PPI – Poradna pro integraci

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

9 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Nestátní neziskové organizace pomáhající cizincům na území ČR

Příloha č. 2 – Vybrané právní předpisy týkající se pobytu cizinců na území ČR